GÜVERCİNLİĞİMİN HİKÂYESİ

İSAAK BABEL

seçme hikâyeler / gerçek yayınevi - istanbul

GY

İsaak Babel
GÜVERCİNLİĞİMİN HİKÂYESİ
gerçek yayınevi

GERÇEK YAYINLARI 24
Anlatı Dizisi : 2

Bu kitaptaki hikâyelerden, **Polonya'ya Girerken, Bir Mektup, Dolguşov'un Ölümü** ile **Argamak, Kızıl Süvari**'den; **Kıral, Odesa Mektupları**'ndan; **İsa'nın Günahı, Güvercinliğimin Hikâyesi, İlk Aşk** ile **Evimiz** ise yazarın son hikâyelerinden seçilmiştir. Babel'in kişiliğini ve Sovyet Edebiyatındaki yerini daha iyi verebilmek için kitaba I. Ehrenburg'un **Anılar**'ından Babel'le ilgili bölümü almayı uygun bulduk.

İSAAK BABEL

GÜVERCİNLİĞİMİN HİKÂYESİ

SEÇME HİKÂYELER

Çeviren Mehmet Doğan

gerçek yayınevi

BİRİNCİ BASKI NİSAN 1968

KAPAK : SAİD MADEN

gerçek yayınevi
İstanbul, Cağaloğlu Yokuşu, Saadet İş Hanı, Kat:4

GÜN MATBAASI
Nuruosmaniye Cad. No. 17

ÖNSÖZ

«Ve uykulardan, unutulmaktan tek tek. Ölülerimiz toplanacaktır.»

T. Uyar

İlya Ehrenburg, İnsanlar, Yıllar ve Hayat'*ın son cildinde şöyle diyordu «O eski sav, o araç önemli değil, sonuç önemli lâfı, soyut bir lâf gibi geliyor bana. Sonuç bir yol işareti değildir, kendi başına bir gerçektir; şimdiki gerçek, yarının düşleri değil, bugünün eylemleri; sonuç yalnız siyasal strateiiyi değil, töreliği de atamalı. Bilinçli olarak haksızlıklar yapmakla hak yaratılmaz.» (1)*

Sanatçı yaratışın kendine özgülüğü, kendi yasalarına göre değerlendirilmesi gereği üzerine son on onbeş yılda olduğu kadar hiç bir zaman durulmamıştır belki de. Bir kült'*ün, adama tapma kültünün yıkılmasıyla, birçok gözlerden perdeler kalktı, «değişmez, mutlak, kutsal hiçbir şey yoktur» ilkesi yeniden aydınlatmağa başladı kafaları. Değişmez gibi görünen bir takım sonuçların bir yanıltıdan başka bir şey olmadığı görüldü.*

Ama olan olmuştu bu ara. Gözler, varılacak şatoya dikili, yol üzerinde günün gerçeğinin ürünü birçok çiçek görmezlikten gelinmiş, çiğnenmişti; belki yeni güçler kazanmak için dinlenme yeri olabilecek kulübeler acımadan yıkılmıştı. Tek bir duygu, tek bir değişmez kural eski,

(1) İ. Ehrenburg, Yıllar Geçtikçe, Çev. N. Menemencioğlu, Yeni Dergi Sayı 35.

eskiye dönük ne varsa yıkmak. Ama yeni, o eskinin içinde yaşamıyor muydu henüz, onun içinde çiçeklenmiyicek miydi?

Günümüzün ünlü deyimiyle, «o zamanın kendine özgü koşulları....» diye karşı çıkacaklar olacak bunlara, biliyorum. Ama şunu söyleyeceğim ben, o zamanın kendine özgü koşulları bile olsa, varılmış sonuçları, kayıp ve kazançları ile bugün yeniden gözden geçirmek, eleştirmek hakkımızı hiç bir şey *alamaz elimizden.*

Isaak Babel'in hikâyelerini okuyup bitirdikten sonra, hayatı hakkında, bir Sovyet hikâyecisi olduğundan başka bir bilgim olmasaydı, acıklı sonunu hiç bir zaman kestiremezdim. Kimse de kestiremezdi, bir toplama kampında öldüğünü ya da öldürüldüğünü. 1940'da mı yoksa 1939'da mı öldü, o bile bilinmiyor.

1926'da yayınlanan Kızıl Süvari *adlı hikâye kitabı. daha önce okuduğumuz Durgun Don'un episodları gibi geldi bana. Kazaklar aynı kazak bütün gözüpeklikleri, bütün eğilmezlikleri, dikkafalılıkları, vahşilikleri ve yeniye karşı direnişleriyle... Ve onların arasında, korkaklığını, vücutça zayıflığını, Devrime bağlılığı ve inanç gücü ile yenmeğe, kendini onlara kabul ettirmeğe çalışan gözlüklü bir aydın, bir Yahudi İsaak Babel, bu. Kendini arkadaşlarına kabul ettirmek, onların küçümsemelerini, düşmanlıklarını yenmek için, evinde kaldığı kadının gözü gibi sakladığı kazını, acımadan öldürecek ve süngüsünün ucuyla kadının önüne fırlatacaktır pişirmesi için. Başarmıştır. Arkadaşlıklarını kazanmıştır kazakların ama, düşünde kadınlar görür hep, kan görür, yüreği kabarır.*

Odesa Masalları*'nda, Yahudilik sorununa bir başka yönden yanaşır. Kendisini cılız, hastalıklı, korkak bir insan haline sokan yahudi terbiyesinin korkunç disiplinini; babasının dükkânı yağma edilirken, at üstünde bir kazak yüzbaşısının önünde diz çöküşünü, bir başka gün yeni*

kürklü kalpağı çamura atılarak, «Çekil kaldırımdan, pis Yahudi» diye aşağılanışını, bir Yahudi haydut tipi yaratarak yenmeğe çalışır Benya Krik, gözlük takmaz, haydutların en kıralıdır o; bir «arslan»dır, bir «kaplan»dır, bir «yaban kedisi»dir; «bütün geceyi bir Rus kadınıyla geçirir, hem doyurur da onu». Babel gibi aydın ve Devrime bağlı bir insanın bunları söylerken ırkçılık yaptığı düşüncesi gülünçtür. Onun yenmek istediği, çocukluktan beri acısını çektiği yahudi düşmanlığı düşüncesi olduğu kadar, yüzyılların birikimi olayların, Yahudileri olmağa zorladığı insan tipinin kendi üzerindeki izleridir. Bir bakıma, kendikendini yenmeğe çalışmaktadır.

Son hikâyelerinden seçtiğimiz, Güvencinliğimin Hikâyesi, İlk Aşk, Evimiz *hikâyeleri, onun buruk, alaycı ve gerçekçi üslûbunu ortaya koyuyor. Bir bakıma,* Kızıl Süvari*'deki gözlüklü, entellektüel ikmâl subayını daha iyi tanıtıyor bize.*

Gorki'nin, elinden tutup, hikâyelerini dergisinde yayınladığı, 1932'ye kadar Sovyet edebiyatının en değerli hikâyecilerinden sayılan Babel, Gogol'ün alaycılığını, Gorki'nin biber gibi acı üslûbunu kendisinde birleştirir, Şolohof'u haber verir bize.

Mayakovski'yi, Yesenin'i canına kıydıran, Meyerhold'ü, Ahmatova'yı ve daha birçoklarını sürgüne gönderen devrim bağnazlığı ve edebiyat bürokrasisi, Babel'in de sönüş nedeni oldu.

Babel, 1934'te Yazarlar Kurultayında, yeni bir edebiyat çığırı açtığını, kendisinin bu «susuş çığırının ustası» olduğunu söylemişti. 1932'den sonra pek bir şey yazmamıştı zaten. Tutuklanıp Sibirya'ya gönderilişini, bir entellektüel olarak Troçki'ye duyduğu yakınlığa bağlıyanlar da var. Doğru da olabilir bu. Ama sonuç değişir mi? Gerçekten kabiliyetli ve değerli bir hikâyeci, belki ömründe bir tek hikâyesini bile okumamış bir askerin kurşunuyla, ya

da pislikten, tifüsten ölmüştür bir toplama kampında, 45 yaşında.

Babel'i çevirirken bunları düşündüm hep. Sanatçının çabası, gözleri, daha gerçekçi, daha sağlıklı bir dünyaya açmaktır. O dünyanın yaratılmasına katılmaktır eserleriyle. Çalışma alanı, yakın hedeflerin, sloganların çok ötesindedir.

Mutluluk ustalarını, «susuş ustaları» olmağa zorlamıyalım.

Mehmet Doğan

Ekim, 1967

BABEL

İlya EHRENBURG

O yaz çok sıcak geçmişti Moskova'da; dostlarımın çoğu yazlıklarında *(daça)* ya da şehirden uzak bir yerlerdeydi. Şehrin kavurucu sıcağında dolaşıp duruyordum. Fırtınadan önceki o sıkıntılı, boğucu günlerden biri umulmadık bir sevinç getirdi bana daha sonra en içten ve en gerçek dostum olacak olan insanla, kendisine, çırağın ustasına duyduğu hayranlıkla bağlı olduğum yazarla, İsaak Babel'le tanıştım.

Habersizden çıktı geldi; ilk sözlerini hâlâ hatırlarım: «Demek o sizsiniz.» Bense daha büyük bir merakla gözlerimi dikmiştim ona Demek *Kızıl Süvari*'yi, *Odesa Masalları*'nı, *Güvercinliğimin Hikâyesi*'ni yazan insan buydu. Kitaplarına saygı duyduğum birçok yazarla tanışmışımdır: Maksim Gorki'yle, Thomas Mann'la, Bunin'le, Andrey Belly'yle, Heinrich Mann'la, Mackado'yla, Joyce'la; hepsi de benden çok yaşlıydılar, dünyaca tanınmışlardı; bense uzaktaki dağ zirvelerine bakar gibi bakardım onlara. Ama iki kez, gizli aşkını capcanlı karşısında bulan bir âşık gibi heyecanlandığımı hatırlarım Babel'le böyle oldu, bir de on yıl sonra Hemingway'le.

Babel hemen bir birahaneye götürdü beni. Karanlık, kalabalık odaya girince şaşırdım ben. Kılıksız spekülâtörler, usta hırsızlar, arabacılar, kenar mahalle bahçıvanları, eski intelligentsia'nın düşkün temsilcileri biraraya gelmişlerdi burada. Birisi, bağıra bağıra «hayat iksirinin bulunduğunu ama allah kahretsin müthiş pahalı olduğunu, bu

yüzden alçakların herkesten çok yaşıyacağını» söylüyordu. Önce hiç kimse önemsemedi bağıranı, ama biraz sonra, yanındaki, bir şişe indirdi kafasına. Bir başka köşede bir kız meselesinden bir kavga koptu. Kıvırcık saçlı bir gencin yüzünden kanlar akıyordu. Kız bağırıyordu «O kadar hızlı vurulur mu! Harry Piel - seviyorum onu!» Kendilerinden geçmiş iki sarhoşu ayaklarından sürüye sürüye dışarı çıkardılar. Çok kibar, ufacık, yaşlı bir adam geldi masamıza oturdu. Babel'e, damadının, karısını nasıl boğazlamağa kalktığını anlatmağa başladı «Bilirsin, Veroşka kılını kıpırdatmadı. «Defol, dedi yalnız, kusura bakma ama, defol!» - bu benim kız, bilirsin pek kibardır.» Daha fazla dayanamadım «Gidelim mi?» Babel şaşırdı «Niçin? Ne kadar ilginç burası!»

O güne kadar gördüğüm insanların içinde bir yazara en az benziyeniydi Babel. *Başlangıç* adlı kısa hikâyesinde, Petersburg'a ilk gidişinde (yirmisindeymiş o zaman) bir mühendisin dairesinde bir oda kiralayışını anlatır. Mühendis, yeni kiracısını bir iyi süzdükten sonra, Babel'in odasından yemek odasına açılan kapının kilitlenmesi ve bütün paltoların, bütün galoşların holden alınması emrini verir. Yirmi yıl sonra Babel, Paris'in kenar semtlerinden Neuilly'de yaşlı bir Fransız bayanın odasını kiralamıştı; kadın, kiracısı tarafından boğazlanmak korkusuyla geceleri odasına kitlerdi onu. Babel'in dış görünüşünde öyle korkutucu bir şey de yoktu ki! Yalnız, şaşırtırdı herkesi herkes, «allah bilir nasıl bir adam bu, ne iş tutar!» derdi.

Babel'le, Paris'te, 1935'te tanışan Mike Gold şöyle yazmıştı «Hiç de bir edebiyatçıya ya da bir eski süvariye benzemiyor, insana bir köy öğretmenini hatırlatıyor daha çok. Bu izlenim, taktığı gözlüklerden geliyordu her halde. *Kızıl Süvari*'de, bu gözlüklerin, başına daha da ciddi işler açtığını anlatır. (Bize sormadan tutarlar senin gibi çoluk çocuğu yollarlar buraya; haberin olsun, burada göz-

lük takanı boğazlarlar. Siz gözlüklü beyler, kedinin fareye acıdığı kadar acırsınız bize; şu atı berbat ettin be dört-göz.) Kısaydı, kalındı. *Kızıl Süvari*'deki hikâyelerinden birinde Galiçya yahudilerinden söz eder, onları, «Güneyin iri yarı, şen, ucuz şaraplar gibi köpüren» yahudileriyle karşılaştırır yükleme boşaltma işçileriyle, arabacılarla, Benya Kirk'in prototipi ünlü Mişka Yaponçik gibi haydutlarla. («Şen» sıfatı bir galattır. Rusçada biz, «neşeli», «güler-yüzlü» deriz.) Gözlükleriyle de olsa Babel, bir köy öğretmeninden daha çok şen bir Odesalıya benzerdi: kendi payına düşen üzüntüyü tatmış bir Odesa'lıya. Gözlükleri, biran önce fıldır fıldır, biran sonra üzgünleşen, alışılmadık derecede canlı, anlamlı gözlerini gizlerdi. Bıkıp usanmadan her yere burnunu sokar, herşeyi bilmek, öğrenmek isterdi Babel asker kardeşi, bir Kuban Kazağı, iki gün devamlı içtikten sonra içini bir sıkıntı basıp evini ateşe verdiğinde ne duydu; *Toprak ve Fabrika*'daki Maşenka, kocasına boynuz taktırdıktan sonra neden (biokinetik)e merak salmıştı; Fransız Cumhurbaşkanının katili Beyaz Muhafız Gorgulev nasıl şiirler yazardı; birgün *Pravda*'nın bürosunun penceresinden gördüğü muhasebeci nasıl ölmüştü; kahvede hemen yanındaki masada oturan Paris'li hanımın el çantasında ne vardı; Mussolini, Ciano'yla yalnız kalınca martavallarına yine devam eder miydi - sözün kısası, hayatın en önemsiz ayrıntıları. Herşey ilgilendirirdi onu; bir yazarın hayat karşısında aç gözlü olmamasını aklı almazdı. Proust'un romanlarından sözederken, «Büyük bir yazar,» demişti, «ama sıkıyor. Kimbilir, belki herşeyi inceden inceye tanımlarken kendisi de sıkılıyordu.» Genç *göçmen* yazar Nabokov Sirin'in geleceğinden umutla bahsederken, «Yazı yazabilir ama söyleyecek şeyi yok» demişti.

Şiiri severdi. Bagritski, Yesenin, Mayakovski gibi kendisinden başka yaratılışta şairlerle dostluk ederdi. Ama

edebiyat çevrelerine tahammülü yoktu. «Ne zaman bir yazarlar toplantısına gidecek olsam, balla hintyağı karışımı birşey içmek zorunda kalacakmışım gibi gelir bana.» Çok çeşitli uğraşlardan arkadaşları vardı mühendislerden, jokeylerden, süvarilerden, mimarlardan, arıcılardan, simbalistlerden... Bir başkasının mutlu ya da mutsuz aşk hikâyesini saatlarca dinliyebilirdi. Başkalarının güvenlerini kolayca kazanmasını bilirdi; belki de yalnızca kendilerini dinlediğini değil, hislerini paylaştığını da hissederlerdi. Başkalarının hayatlarına dair bazı hikâyelerinde birinci tekil kişiyi konuşturmasına karşılık, uydurma kahramanlardan bahseder gibi yaptığı bazı hikâyeleri (*İlk Ödülüm,* gibi) kendi hayat hikâyesinden parçalardır.

Kısa hayat hikâyesinde Babel, 1916'da, Maksim Gorki'nin kendisini «dış dünyaya itişini» anlatır. Şöyle devam eder «Ve yedi yıl, 1917'den 1924'e kadar, dış dünyada dolaştım. Bu süre içinde, Romanya cephesinde askerlik ettim, sonra Çeka'da, Narkompros'ta (Halk Eğitim Komiserliği), 1918'in Gıda Müfrezesinde, Yudeniç'e karşı Kuzey ordusunda, Birinci Süvari Ordusunda, Odesa Gubkom'unda (Provans Komiserliği) hizmet gördüm; Odesa'da Yedinci Sovyet Basımevinde Basımcılık, Petersburg, Tiflis gibi yerlerde muhabirlik yaptım.» Doğrusu o yedi yıl Babel'e çok şey vermiştir; ama o, 1916'dan önce de «dış dünya»daydı, ünlü bir yazar olduktan sonra da, «dış dünya»da kaldı halksız edemezdi o. *Güvercinliğimin Hikâyesi,* bir çocuğun, çok sonraları, olgunlaşmış ustanın ağzından anlatılmış hayat hikâyesidir. Yetişme ve ilk gençlik yıllarında Babel, *Odesa Masalları*'nın kahramanlarıyla karşılaştı haydutlar ve vurgunculara, miyop hayalperestler ve romantik zamparalarla.

Nereye gitse oraya çabucak alışır, başka insanların hayatlarına girerdi. Marsilya'da uzun süre kalmamıştı ama oradaki hayattan açılınca anlattıkları, hiç de bir turistin

izlenimleri değildi gangsterlerden, belediye seçimlerinden, limandaki grevden, hayat kavgasındayken birden bol paraya kavuşunca kendisini gazla zehirleyen bir kadından (bir çamaşırcıydı galiba) bahsediyordu.

Buna rağmen, sevdiği Fransa'da bile yurt hastasıydı hep. 1917'de Marsilya'dan şöyle yazıyordu «Ruhsal hayat Rusya'da daha soylu.» Eski arkadaşı I. L. Lifshitz'e Paris'ten yazdığı bir başka mektupta şöyle diyordu «Bireyin özgürlüğü dersen hayat güzel burada, ama biz Ruslar, büyük düşüncelerin, büyük tutkuların özlemini çekeriz hep.»

Yirmilerde, bizim gazetelerde, «makas»la ilgili çok şey vardı; terzinin âleti olan makas değildi bu, ekmek fiyatı ile pamuk dokuma ve çizme fiyatları arasındaki gittikçe artan farktı. Şu anda bir başka cins «makas» geliyor aklıma hayat ile sanat arasındaki ayrılık; bütün hayatımı bu makasın ağızları arasında geçirdim ben. Çok kez tartışmışımdır bunu Babel'le. Hayata tutku ile bağlı olan, her an onun içinde olan Babel, ta çocukluğundan beri sanata adamıştı kendini.

Bazan olur birisinin önemli bir şey geçer başından, anlatmak ister onu, bakarsın kabiliyeti de vardır ve yeni bir yazar doğar. Fadeyev'in, İç Savaş yıllarında edebiyat hayatına gireceğinin hiç mi hiç aklına gelmediğini söylediğini duymuşumdur; *Ondokuzuncu,* yaşantılarının beklenmedik bir sonucudur daha çok. Ama Babel, döğüşürken bile, gerçeği bir sanat eseri haline çevirmek zorunda olduğunu biliyordu.

Babel'in yayımlanmamış eserlerinin el yazmaları kayıptır. S. G. Hecht'in anıları, Babel'in o güzel *Troitsa'da* hikâyesini hatırlattı bana. 1938 baharında okumuştu onu bana; birçok hayallerinin yıkılışının hikâyesidir, akıllıca ve de acı bir hikâyedir. Bitmemiş bir romanın bölümleri gibi hikâyelerinin el yazmaları da kayıptır. Babel'in dul karısı

Antonina Nikolayevna boşyere arayıp durdu onları. 1920'-de Birinci Süvari Ordusunun saflarındayken Babel'in tuttuğu günlük anılar nasılsa bugüne kadar kalabilmiştir. Okunmaz notlarla dolu çalışma defterini, Kiyef'te bir kadın saklamıştı. Günlük çok ilgi çekicidir yalnız Babel'in nasıl çalıştığını göstermez, aynı zamanda insanın yaratıcı sanat psikolojisini anlamasını da mümkün kılar.

Günlükten öyle anlaşılıyor ki Babel, ordudaki yoldaşlarının hayatını paylaşmıştı zaferleri ve yenilgileri, askerlerin yerel halka davranışlarını, yerel halkın askerlere davranışlarını; cömertlik ve şiddet, savaşta ölümden kurtuluş, kıyımlar, ölüm, ne gördüyse derinden etkilemişti onu. Buna rağmen, her adımda bir inatla hatırlatır «Matyazk'ı, Mişa'yı anlat»; «halkı, havayı anlat»; «o gün için - Kızıl Ordu insanlarını ve havayı anlatmak en önemli şeydir»; «unutma - Apanesko'nun endamı, yüzü ve neşesi, atlara karşı duygusu, onları nasıl sürdüğü, Bakhturov'u niçin seçtiği»; «topal Gubanov'u mutlaka anlatmalısın, alayın korkunçluğunu, saldıran bir süvari subayım»; «Luszkov'daki, kötü traşlı, kibar, okumuş, biraz kendini beğenmiş — ama ne kendini beğeniş! — papazı, pilici, ördeği anlatmayı unutmamalısın»; «hava saldırısını anlat, mesafe, nerdeyse yavaş, makineli tüfeklerin takırtısı»; «Ormanları anlat - Krivikha, yıkılmış Çekler, dipdiri kadın.»

Babel bir şairdi; ne anlattığı hayatın doğasallığı, ne de yuvarlak yüzündeki yuvarlak gözlükler onun şair tabiatını ortaya koyamaz. Bir mısra şiir görmesin, bir resim, göğün rengi, insan güzelliğinin bir anı, yüzü aydınlanırdı hemen. Günlük anıları, yayınlanmak için yazılmış şeyler değildir Babel, hiçbir şey saklamadan kendikendine konuşuyordu onlarla. İşte bunun için, onun şair tabiatını anlatmağa gelince, anılarından alınmış notlara başvuruyorum:

«Ormanların yöresi temizlendi, savaşın kalıntıları, tel,

hendekler. Heybetli yeşil meşeler, gürgenler, çam çok, bir söğüt - heybetli ve asil ağaç, ormanda yağmur, yollar tıkandı, bir dişbudak.»

«Boratin - taştan, güneşli bir köy. Şerbetçi otları, gülen bir kız çocuk, sessiz, zengin bir köylü, yağda kızartılmış yumurtalar, süt, beyaz ekmek, oburluk, güneş ışığı, temizlik.»

«Muhteşem İtalyan resimleri, çocuk İsa'ya süt veren penbe katolik papazları, muhteşem koyu renkte bir İsa, Rembrandt; Murillo taklidi (belki de Murillo) Madonna, iyi beslenmiş muhterem cizvitler, sakallı bir yahudi, bir küçük dükkân, kırık bir çekmece, St. Valentius'un resmi.»

«Kırılmış çerçeveler hatırlıyorum, ezilmiş bir kovanın başında vızıldayan, döğüşen binlerce arı...»

«Eski aristokrat Polonya konağı, belki yüzyıllık, belki daha fazla, kakma geyik boynuzları, tavanlar açık renkli eski resimlerle süslü, ufak aşçının kileri, sobalar, geçitler, döşemede bok, küçük yahudi çocuğu, bir Steinway piyano, yayları fırlamış divanlar; beyaz ışığı ve meşeden kapıları hatırla, 1820 tarihli Fransızca yazılmış mektuplar.»

Babel, sanata karşı tutumunu *Di Grasso* adlı kısa romanında anlatmıştır. Sicilya'dan Odesa'ya bir aktör gelir. Oyunu alışılmış cinstendir, belki biraz abartmalı; ama sanatın gücü öyledir ki, kaba, zalim kişilerin bile yüreği yumuşar; bir vurguncunun karısı, tiyatrodan çıkarlarken utangaç kocasına, «Şimdi anladın mı aşkın ne olduğunu?» der.

Kızıl Süvari'nin ilk yayınlanışını hatırlıyorum. Herkes, kitaptaki hayal gücüne hayran kalmıştı; hattâ ince bir fanteziden söz edenler bile vardı. Ama Babel, kendi gözleriyle ne gördüyse onu anlatmıştı. Bunun tanığı, yanından hiç ayırmadığı, kendisinden sonra da yaşıyan çalışma defterinin ortada oluşudur.

İşte *Dyakov* hikâyesi Dyakov, ateşli İngiliz-

Arap katışığı atıyla tâ merdivenlere kadar dörtnal geldi-daha önce bir sirkte atletlik yapan, şimdiyse kırmızı yüzü, gri bıyığı, siyah paltosu ve geniş kırmızı paçalarına kadar inen gümüş çizgileriyle remont subayı Dyakov.» Daha ilerde Dyakov, bir köylüye, bir at için 15.000 ruble alacağını söyler; hayvan biraz daha oynak olsaymış 20.000 alacakmış. «Eğer bir at düşer de kendiliğinden kalkarsa, attır işte o; ya da şöyle söyliyeyim, eğer düşmezse at değildir.»

Şimdi de 13 Temmuz 1920 tarihli nota bakalım «Remont Subayı peri masallarındaki resimler gibi, gümüş çizgili kırmızı paçalar, gümüş süslemeli bir kemer, Stavropol'lu, Apollo gibi bir yüz, kısa, gri bıyıklar, kırkbeş yaşında.... eskiden bir atletmiş.... atları anlat.» 16 Temmuz : «Dyakov geliyor. Konuşma kısa böyle bir ata karşılık 15.000 alabilirsin, başka bir cins olsaydı 20.000. Eğer ayağa kalkarsa attır o.»

Gedali hikâyesi yazar, felsefesini, üzüntüyle açıklıyan, bir hurdacı dükkânının sahibi yaşlı bir yahudiyle karşılaşır «...ama Polonyalılar Karşı Devrimci oldukları için vuruyorlar. Sizse Devrimci olduğunuz için vuruyorsunuz. Fakat Devrim demek, neş'e demek, mutlak. Neş'eyse, evde yetimler olsun istemez. İyi kişiler iyi işler yapar... Ben evrensel iyi insan olsun istiyorum, her canın hesaba katılmasını ve en iyi şekilde beslenmesini istiyorum.» İşte Gedali'nin dükkânı:

«Dickens, senin müşfik gölgen nerdeydi o akşam? O küçük hurdacı dükkânında, yaldızlı terlikleri, gemi halatlarını, eski pusulaları, içi doldurulmuş kartalı, 1810 tarihli, üzeri kakmalı Winchester'i ve kırık bir tencereyi görmeliydin.»

3 Temmuz 1920 tarihli bir not «Bir ufak Yahudi filozof. Acayip bir dükkân - Dickens; süpürgeler, yaldızlı terlikler. Felsefesi hepsi adalet uğruna döğüştüğünü söy-

lüyor ama hepsi de yağmadan geri kalmıyor.»

Anı defterinde, Prishchepa'yı, küçük Bereteçko kasabasını, orada bulunan Fransızca bir mektubu, esirlerin öldürülüşünü, Lesznow muharebesindeki «eri», İkinci Komintern Kurultayı hakkında Komutanın konuşmasını, «müthiş dalkavuk Levka»yı, katolik papaz Tuzinkiewicz'in evini ve daha sonra *Kızıl Süvari*'de bir araya toplanmış daha birçok episodu ve tabloyu bulur insan. Ama hikâyeler, anılar gibi değildir. Çalışma defterinde Babel, herşeyi olduğu gibi tanımlamıştır. Olayların bir listesidir notlar ilerleme, çekiliş, el değiştirmiş kasaba ve köylerin yıkılmış, korkutulmuş halkı; kurşuna dizmeler, çiğnenmiş tarlalar, savaşın vahşiliği. Anılarda Babel kendi kendine sorar «Neden çaresiz bir perişanlığın pençesindeyim?» Ve yine kendisi cevaplandırır «Hayat yok ediliyor, bitmez tükenmez bir cenaze törenindeyim.»

Ama kitap farklıdır savaşın korkunçluklarına rağmen, o yılların vahşi havasına rağmen onda Devrime bağlılık, insana bağlılık vardır. Doğru, Babel'in Kızılordu süvarilerine iftira ettiğini söyleyen kişiler de çıktı. *Kızıl Süvari*'yi korumak ve kurtarmak için Gorki araya girdi, Babel'in, «Birinci Süvari Ordusunun kazaklarını, «Gogol'ün Zaporozkye Kazaklarını süslediğinden daha iyi ve daha gerçeğe yakın bir biçimde süslemiş olduğunu» yazdı. Yazının kendisinden çıkardığım «süslemek» sözcüğü ve Taras Bulba'yla karşılaştırma şaşırtabilir insanı. Ayrıca, *Kızıl Süvari*'nin üslûbu coşkundur, abartmalıdır. (Babel, daha 1915'de, yazarlığa ilk adımını attığında, edebiyatta aradığı şeyin, güneş ışığı, zengin renkler olduğunu söylemişti; Gogol'ün Uknayna'lılar üzerine hikâyelerine hayranlığını saklamaz, «Petersburg'un, Poltava toprağını almış olmasını esefle karşılardı. Akahi Akahiyeviç, gösterişsiz ama korkunç bir güçle, Grisko'yu gölgede bırakmıştı.)

Babel yine de *Kızıl Süvari*'nin kahramanlarını «süs-

lememiştir», iç dünyalarını ortaya çıkarmıştır onların. Yalnızca, ordudaki günlük çalışma hayatını değil,o zamanlar kendisini umutsuzluğa sürüklemiş olan birçok eylemi de anlatmadan geçmiştir. Sanki projektörünü, bir insan kendini açığa vurduğu anda ancak onun üzerine tutmuş gibidir. İşte bunun için Babel'e daima bir şair gözüyle bakmışımdır ben.

Çok çeşitli tipten yazarlar *Kızıl Süvari*'yi severler Gorki ve Thomas Mann, Barbusse ve Roger Martin du Gard, Mayakovski ve Yesenin, Andrey Belly ve Furmanov, Romain Rolland ve Brecht gibi...

Novy Mir, 1930'da çoğu Alman olmak üzere yabancı yazarlardan, Sovyet edebiyatı üzerine bir soruşturmaya gelen bir seri mektubu yayınlamıştı. Mektupların çoğunluğunda Babel'in adı, listenin başında geliyordu.

Ama Babel, büyük bir sanatçının ağırbaşlılığı ile kendini eleştirmekten geri durmamıştır. Üslûbunun fazla parlak olduğunu, basitliği yakalamağa çalıştığını, fazla hayalden kurtulmağa çalıştığını sık sık söylerdi bana. Otuzların ilk yıllarında birgün, Palto'daki Gogol'ün kendisine, ilk hikâyelerdeki Gogol'den çok daha yakın olduğunu söylemişti. Çehov'u hergün biraz daha sevmişti. *Guy de Maupassant*'ı, *Dâvâ*'yı, *Di Grasso*'yu, *Yağ*'ı yazdığı yıllardı onlar.

Yavaş ve zahmetli çalışırdı, yazdıkları, hiç bir zaman doyurmazdı kendisini. İlk karşılaşmamızda bana «İnsan bir kadınla yatmak, sıcak bir günde buz yemek zevki için yaşar» demişti. Birgün kendisini görmeğe gitmiştim; çıplak oturuyordu, sıcak bir gündü. Buz yemiyordu, yazıyordu. Paris'e geldiğinde, orada da sabahtan tâ geceye kadar çalışıyordu «Dünyadan uzak, ilhamlı bir öküz gibi çalışıyorum burada» (ve bu dünyada Paris, Kremenchug değildir.) Sonraları, Moskova'nın biraz dışında bir köyde bir kulübe kiralayıp şehirden uzak yaşamaya başladı, oturdu

yazdı orada. Nereye gitse çalışacak bir köşecik, tenha bir yer bulur ve kapanırdı. Bu son derece «şen» insan, bir münzevi gibi çalışmıştır.

1932'nin sonuyla 1933'ün başında *İkinci Gün*'ü yazarken ben, Babel hemen hergün görmeğe gelirdi beni. Yazdığım bölümleri okurdum kendisine, ya beğenir ya eleştirirdi kitabım ilgisini çekmişti, gerçek bir dosttu o.

Gizliliği çok severdi, nereye gittiğini hiçbir zaman söylemezdi; günleri, bir köstebeğin yeraltında tünel kazışına benzerdi. 1936'da, şöyle yazmıştım ona dair «Onun kaderi, yazdıklarının bir bölümünden ayrı tutulamaz onlardan ayırılamaz.»

Bir vesileyle beni görmeğe gelecekmiş birgün. Küçük kızı sormuş «Nereye gidiyorsun?». Bir cevap vermesi gerekiyormuş, derhal fikir değiştirip gelmekten vazgeçmiş bana. Tehlike anında ahtapot, mürekkep fışkırtır; ama yine de yakalar ve yerler ahtapotu - İspanyolların en sevdiği yemeklerden biri, «mürekkebi içinde pişmiş ahtapottur». (Bunları Paris'te 1936'nın başında yazmıştım; şimdi aynı şeyleri buraya geçirmek dehşet veriyor bana birkaç yıl sonra nasıl bir anlam ifade edeceklerini hiç hayal edemezdim.)

Babel, Gorki'nin sözünü tutarak, 1916'dan 1923'e kadar yedi yıl, hiçbir şey yayınlamadı. Sonra, *Kızıl Süvari, Odesa Masalları, Güvercinliğimin Hikâyesi, Gün Batışı* adlı oyun birbiri ardından çıktı. Sonra yine hemen tamamen sustu Babel. Yalnızca arada sırada kısa (ama çok güzel) hikâyeler yayınladı. Babel'in «sususu» eleştirmecilerin baş temalarından biri olmuştu o zaman. Sovyet Yazarları Birinci Kurultayında bu türlü saldırılara karşı konuştum ben; bir filin, bir tavşandan daha uzun bir gebelik süresi olduğunu söyledim; kendimi tavşana, Babel'i file benzetmiştim. Yazarlar güldüler. Ve Babel, konuşması sırasında bir espri yaptı, kendisinin, yeni bir edebiyat türünün — su-

suş türünün — ustası olduğunu söyledi.

Ama bir şaka değildi bu kendisi için. Hergün biraz daha doğruluyordu kendini. «Üçüncü defa başladım, yazdığım hikâyeleri yeniden yazmağa ve dehşetle farkına vardım ki bir dördüncü defa daha yazmak gerekiyor.» Bir mektubunda itiraf ediyordu «Hayatta en çok, çalışacak gücü bulamayışımdan acı çekiyorum.»

Tavşandan ve filden söz ederken yapmacıklı değildim Babel'in kabiliyetine daima hayran kalmışımdır; kendi kendine, ulaşılacak nasıl uzak hedefler koyduğunu da biliyordum. Onun dostluğundan gurur duyuyordum. Benden üç yıl daha genç olmasına rağmen, öğütlerine daima ihtiyaç duymuşumdur; «akıllı haham» derdim ona şaka yollu.

Gorki'yle, edebiyat üzerine yalnız iki konuşmam oldu, ikisinde de Babel'in eserlerinden şefkatle, güvenle söz etti; sanki beni öğüyormuşçasına sevinmiştim o zaman. Romain Rolland'ın *İkinci Gün* hakkındaki mektubunda, *Kızıl Süvari* için hayranlığını belirtmesi mutlu etti beni. Babel'i severdim, Babel'in kitaplarını severdim, hâlâ da seviyorum.

Kişiliği hakkında söylemek istediğim birkaç şey daha var. Babel yalnız dış görünüşüyle bir yazardan farklı değildi, yaşaması da başka türlüydü. Masa mobilyaları yoktu onun, kitap dolapları ya da sekreteri. Hatta masasız da ederdi o, yemek masasında yazardı; Molodenovo'da,köyün ayakkabı tamircisi İvan Karpoviç'in evinde bir oda kiraladığında, bir doğramacı tezgâhını kullanmıştı masa yerine.

Babel'in ilk karısı Yevgeniya Borisovna, bir burjuva aileden gelmeydi; kendisini, kocasının meraklarına, garipliklerine alıştırmak zor geliyordu ona. Örneğin Babel, eski asker arkadaşlarını toplar, kaldıkları tek odaya getirir, «Yevgeniya, arkadaşlar bu gece bizde yatacaklar» derdi.

Sanatçı duyarlılığı ve kültürü, çok çeşitli tipten insanlarla kolayca anlaşmasını, konuşmasını mümkün kılardı onun. Parisli züppelerle konuştuğunu duydum herkese lâyık olduğu değeri vererek tabiî Rus köylüleriyle, Heinrich Mann'la, Barbusse'le konuştuğunu duydum.

1935'te Paris'te, Kültürü Savunma Kurultayı toplanmıştı. Sovyet delegeleri Babel'siz geldi. Kurultayı hazırlamış olan Fransız yazarları, elçiliğimizden, delegelerin arasına *Kızıl Süvari* yazarının da katılmasını rica ettiler. Babel geç geldi, ikinci ya da üçüncü gün, sanırım. Hemen konuşması gerekiyordu. Gülümsemesiyle içimi rahatlattı «Aldırma, söyliyecek birşeyler bulurum». Babel'in konuşmasını İzvestiya'da şöyle anlatmıştım o zaman «Babel, konuşmasını kâğıttan okumadı; usta bir Fransızcayla, onbeş dakika, dinleyicileri, yazılmamış birçok hikâyeyle eğlendirerek güzel bir konuşma yaptı. Herkes gülüyordu, ama aynı zamanda, bu eğlendirici hikâyelerin örtüsü altında kendilerine halkımızın ve kültürümüzün özünün ulaştırıldığının farkındaydılar «Şu kolhozcunun ekmeği var, evi var, hattâ dayalı döşeli bir ev. Ama yetmiyor bu ona. Artık kendisi hakkında şiirler yazılsın istiyor.»

Birçok defalar, ana sorunun, halkın mutluluğu olduğunu söylemiştir bana. Hayvanları, özellikle atları severdi; asker arkadaşı Khlevnikov'u anlatırken hikâyelerinde «Aynı tutkuların pençesindeydik ikimiz de. İkimiz de dünyaya, kadınların ve atların gezindikleri bir Mayıs çayırındaymışız gibi bakardık» der.

Hayat hiç de bir ilkbahar çayırı olmadı onun için. Fakat sonuna kadar, adalet, evrensellik ve humanizm ideallerine bağlı kaldı o. Devrimi anlamış ve gelecekteki mutluluğun şeref sözü olarak tanımıştı onu. Otuzlardaki en güzel hikâyelerinden biri, Karl Yankel, şu sözlerle biter «Ben o sokaklarda büyüdüm, şimdi Karl Yankel'in sırası; ama onun için mücadele ettikleri kadar mücadele etme-

diler benim için, birkaç kişi düşünürdü beni ancak. Kendi kendime, «Hayır olmaz» dedim, «senin mutlu olaman diye bir şey olamaz, Karl Yankel. Senin benden daha mutlu olmaman imkânsız.»

Ve Babel, gelecek kuşakların mutluluğu için payına düşeni, mücadelesiyle, düşleriyle, kitaplarıyla ve en sonunda hayatıyla ödemiş kişilerden biridir.

1937'nin sonlarına doğru, İspanya'dan Moskova'ya döndüm. İlerde o günleri anlattığım zaman okuyucu, Babel'i görmek için nasıl acele ettiğimi anlıyacaktır. «Zeki Haham»ı üzüntülü buldum, ama cesareti, şakacılığı, hikâye anlatma kabiliyeti hâlâ üstündeydi. Bir keresinde, satıştan kaldırılan kitapların hamur haline getirildiği bir fabrikayı gezişini anlatmıştı bana; çok eğlendirici ama müthiş bir hikâyeydi. Bir başka defa, aileleri yaşıyan yetimlerin gönderildiği çocuk evlerinden bahsetmişti. 1938 Mayısında ayrılışımız anlatılmaz derecede hazindi.

Babel, doğum yeri Odesa'dan hep sevgiyle bahsederdi. 1936'da Bagritski'nin ölümünden sonra şöyle yazmıştı «Son konuşmamızı hatırlıyorum. İkimiz de, artık başkalarının şehrinden ayrılıp kendi şehrimize dönme zamanının geldiğini söylüyorduk Blishniye Melnitsy'de küçük bir ev al, hikâyeler yaz orda, orda yaşlan, diyorduk. Kendimizi yaşlı insanlar olarak görüyorduk, deniz kenarında bir sıraya oturup, Odesa güneşinde sırtlarını ısıtan, bir yandan da gelip geçen kadınları göz ucuyla dikizleyen kurnaz yaşlılar... Arzularımız hiçbir zaman gerçekleşmedi. Bagritski, yapabileceği şeylerin ufacık bir kısmını bile yerine getiremeden otuz sekizinde öldü. VIM, Deneysel Hekimlik Enstitüsü, bizim oralarda kuruldu. Tabiatın bir daha böyle duygusuzca cinayetler işlemesini önleyecek bir yol bulurlar, dilerim.»

Kızgınlık anlarımızda, tabiatı kör diye nitelendirdiğimiz olur. Bazan insanlar da kör oluyorlar.

Babel, 1939 baharında tutuklanmış. Daha sonra duydum ben - Paris'teydim. Orduya çağrılan askerler yürüyüş yapıyordu, zeki kadınlar gaz maskeleriyle dolaşıyordu sokaklarda; pencerelerin yarıkları kâğıtlarla tıkanmıştı. Bense, bir Mayıs çayırlığında değil ama hayatın çok zor yolu boyunca yürümeme yardım etmiş olan insanı yitirdiğimi düşünüyordum.

Benzerliğimiz, bir yazarın görevini anlayış tarzımızda ve çağımızı sezişimiydeydi yeni dünyanın güzellik, aşk, sanat gibi bazı çok eski şeylere de içinde yer ayırmasını istiyorduk.

1954 sonunda, belki de gülünç Karl Yankel adlı adamla çağdaşlarının — İvan'lar, Pyotr'lar, Nikola'lar, Ovanes'ler, Abdullah'ların — üniversitenin konferans salonundan neşeyle ayrıldıkları aynı saatta, savcı, İsak Emmamiloviç Babel'in itibarının geri verildiğini haber verdi bana. Babel'in hikâyelerini hatırlıyarak aklımdan geçti «Bizden daha mutlu olmamaları imkânsız, bunların.»

İlya Ehrenburg
Memoirs 1921 1941
Bölüm 15, sayfa 108 - 118

POLONYA'YA GİRERKEN

6. Tümen komutanı rapor verdi Novograd - Volinsk bugün şafakla alındı. Kurmay subaylar Krapivno'dan ayrılmıştı; ağırlıklarımız, gürültülü bir artçı kafilesi halinde, I. Nikola'nın, köylülerin kanları bahasına açtığı, Brest - Varşova şosesine yayıldı.

Etrafımızda, gelinciklerden kırmızıya kesmiş çiçekli tarlalar uzanıyordu; bir öğle rüzgârı esiyordu sararmağa başlamış çavdarlar üzerinde; ufukta karabuğday tarlaları, çok uzaktaki bir manastırın duvarı gibi yükseliyordu. Volin'in sakin ırmağı yılan gibi kıvrıla kıvrıla geride kaldı ve Betula korusunun incili sisi içinde gözden kayboldu; çiçekli bayırlar arasından sürünerek, şerbetçi otlarının yabanlığına yorgun kollar saldı. Portakal rengi güneş, koparılmış bir baş gibi yuvarlandı gökten ve tatlı, yumuşak ışıklar parladı bulut yığınları arasından. Gün batımının sancakları uçtu başımızın üzerinden. Akşamın serinliğine dönün, dün boğazlanan atların kan kokusu damla damla yayıldı. Kararmış Zbruç, yamaçlarda köpüklü düğümler halinde kıvrılarak kükrüyordu. Köprüler yıkılmıştı, nehri yürüyerek geçtik. Dalgaların üzerine şahane bir ay vurmuştu. Atlar sağrılarına kadar su içindeydi, yüzlerce atın bacakları arasında gürültülü bir sel çağıldıyordu. Birisi suya düştü, Tanrının anasına küfrederek yüksek sesle. Nehir, arabaların kare şeklinde siyah gölgeleriyle lekelendi, her yandan bir ses geliyordu parlayan çukurların, yılankavi ışıkları üzerinde ayın, ıslıklar, şarkılar yükseliyordu.

Gecenin geç bir vaktinde Novograd'a vardık. Kalmam için bana ayrılan evde bir gebe kadınla, kızıl saçlı,

ipince boyunlu iki yahudi buldum. Duvarın kenarına kıvrılmış, başı örtülü bir üçüncüsü, uykudaydı. Bana verilen odada, içleri boş elbise dolapları, yerlere saçılmış kadın kürkü kırpıkları, insan pisliği, Yahudilerin yılda yalnız bir kez, Paskalya yortusunda kullandıkları, neye yaradığı bilinmez çanak çömleklerin kırıkları saçılıydı.

«Temizle şunları!» dedim kadına. «Ne pis insanlarmışsınız!» Iki Yahudi yerlerinden kalktı, keçeli ayakları üzerinde sıçrayarak o kalabalığı temizledi yerden. Maymunlar gibi, gürültü çıkarmadan seyirtiyorlardı etrafta, tıpkı bir sirk numarasındaki Japonlar gibi boyunlarını şişirerek ve döndürerek. İçi boşaltılmış bir kuştüyü yatak serdiler benim için; üçüncü Yahudinin, uyuyanın yanına yere uzandım. Ödlek bir yoksulluk yatağıma kadar sarmıştı etrafımı.

Sonunda el ayak çekildi. Yalnızca ay, yuvarlak, parlak, her şeye aldırışsız yüzünü mavi elleriyle kavramış bir serseri gibi dolaşıyordu pencerenin dışında.

Uyuşmuş bacaklarımı oğuşturdum ve orası burası patlak şiltemin üzerine uzanarak uykuya daldım. Uykuda 6. Tümen komutanı çıktı karşıma; iri bir aygıra binmiş, tugay komutanını kovalıyordu, iki defa gözlerinin ortasına ateş etti. Mermiler tugay komutanının kafasına girdi ve iki gözü yere yuvarlandı. Tümen komutanı Savitoki, yaralı adama «Tugayı niye geri çevirdin?» diye soruyordu - tam bu sırada uyandım, gebe kadının parmakları yüzümde dolaşıyordu.

«Beyciğim» diyordu, «uykunda bağırıyorsun, öteye beriye vurup duruyorsun. Babama dokunmayasın diye sana başka bir köşede yatak yapacağım.»

İnce bacaklarını ve yuvarlak karnını zorla yerden kaldırarak, uyuyanın üzerinden battaniyeyi çekti. Bir yaşlı adam, ölü bir yaşlı adam sırtüstü uzanmış yatmaktaydı. Boğazı kesilmiş, yüzü ortadan ikiye ayrılmıştı; sakalında

mor bir kan, bir kurşun parçası gibi pıhtılanmıştı.

Yahudi kadın kuştüyü yatağı çırparken «Beyim, dedi, Polonyalılar boğazladı onu; yalvarıyordu onlara «kızım öldüğümü görmesin, avluda öldürün beni.» Ama onlar işlerine nasıl geldiyse öyle yaptılar. Bu odada can verdi, beni düşünerek. — Ah bir bilsem» diye bağırdı kadın, birden korkunç bir şiddetle, «bir bilsem, dünyada babam gibi biri daha nasıl bulunur?»

BİR MEKTUP

İşte size bir asker mektubu. Özel grubumuzda Kurdyukov adında biri yazdırdı bana. Yazık olur unutulup giderse. Hiç bir sözcüğünü değiştirmeden kopya ettim. Öylece sunuyorum size:

Sevgili anam Evdokia Fyodorovna,

Bu mektubun ilk satırlarında sana hemen bildirmek isterim ki, tanrıya şükür, sıhhat ve afiyetteyim. Sizlerin de sıhhat ve afiyette olmanızı dilerim. Ve hepinize saygılarımı sunarım. (Burada akrabalarını, vaftiz anasını ve babasını ve buna benzer kişileri sıralıyor. Bırakalım burayı da ikinci paragraftan devam edelim.)

Sevgili anacığım Evdokia Fyodorovna Kurdyukova, sana, yoldaş Budyoni'nin Kızıl Süvari ordusunda olduğumu, şu anda bir Kızıl Kahraman olan boşboğaz Nikon Vasilyiç'in de bizimle beraber olduğunu yazmak isterim. Beni, kitap ve gazetelerin dağıtıldığı politika bölümüne aldılar. Moskova İcra Komitesi'nin gazetesi *İzvestia*'yı, Moskova'nın Pravda'sını ve bizim amansız gazetemiz Kızıl Süvari'yi dağıtıp duruyoruz; cephede herkes okumak ister onu, okuduktan sonra da kahramanca biçer Polonyalıları; ben Nikon Vasilyiç'le şahane bir şekilde yaşıyorum.

Sevgili anacığım Evdokia Fyodorovna, ne edebilirsen gönder bana. Senden, benekli küçük domuzu kesmeni ve bana, Yoldaş Budyoni'nin Politik Bölümü'ne, Vasili Kurdyukov adına bir sepet göndermeni rica ederim. Her gün, ağzıma bir lokma koymadan sırt üstü yatıyorum; hava da soğuk, üzerime giyecek bir şeyim yok. Mektuplarında be-

nim Steve'mden bahset, yaşıyor mu, yoksa öldü mü? Ona dikkat etmeni ve hâlâ topallıyarak mı yürüyor, yoksa artık iyileşti mi bana yazmanı rica ederim. Sonra, ön ayaklarındaki uyuz ne oldu, nallattınız mı? Ne olur anacığım, ön ayaklarını kutsal resimlerin arkasında bıraktığım sabunla yıkamayı ihmal etmeyin; eğer babam kullandıysa sabunu, Krasnodar'dan biraz sabun al, tanrı sizinle birlik olacaktır daima. Buraların oldukça fakir olduğunu yazmalıyım sana; köylüler, bizim kızıl kartallarımızdan ancak ormanlardaki atları ile saklanabiliyorlar; pek buğday yok buralarda, olduğu yerlerde de çok zayıf, insanı güldürüyor. Çavdar ve yulaf ekiyorlar. Buralarda şerbetçiotu çubuklarda yetişiyor, onun için de çok düzgün çıkıyor. Evlerde votka çekiyorlar bunlardan.

Bu mektubun ikinci satırlarında sana babam hakkında bir şeyler yazmak, kardeşim Teodor'u bir yıl önce nasıl öldürdüğünü anlatmak isterim. Saflarımızda ihanet vuku bulduğunda, Kızıl Tümenimiz, Yoldaş Pavliçenko kumandasında Rostov kasabasında ilerlemekteydi. Babam o zaman general Denikin'le birlikti, bir bölüğün başındaydı. Onu görenler eski idare zamanında olduğu gibi, göğsünde madalyalar olduğunu söylüyorlar. O ihanet olunca hepimizi esir aldılar ve kardeşim Teodor çarptı babamın gözüne. Ve babam «Kafasız, kızıl köpek, orospu çocuğu» ve buna benzer bir sürü şey söyleyerek ona hakaret etmeğe başladı, ortalık kararana ve Teodor ölünceye kadar devam etti ona hakaret etmeğe. Senin Teo'nun nasıl mezarında bir taş bile olmadan yattığını hemen yazdığım bir mektupta anlatmıştım sana. Ama babam, mektubu yazarken yakaladı beni «Siz, siz ananızın dölleri, onun soyundansınız hep, şapşallar, boyuna çocuk yaptırdım ona, daha da yaptıracağım, işim ne, gücüm ne benim, adalet uğruna tohumumu sileceğim yeryüzünden» gibi daha bir sürü şeyler söyledi. Kurtarıcı İsa gibi tahammül ettim ona. Yal

nız çok geçmeden babamdan kaçtım ve Yoldaş Pavliçenko kumandasındaki birliğime katılmayı becerdim. Ve tümenimize, eksiklerimi tamamlamak üzere Voronej kasabasına yürümemiz emredildi; takviye aldık, atlarımız, sırt çantalarımız, tabancalarımız yani ne gerekiyorsa tamamdı. Voronej'i sorarsan, sana diyebilirim ki Sevgili Anacığım, güzel bir kasaba, Krasnodar'dan biraz daha büyük. Halkı çok güzel, ırmağında yüzülebiliyor. Bize günde bir kilo ekmek, çeyrek kilo et, sabahları ve de akşamları çay içebilelim diye, yeteri kadar şeker veriyorlardı; açlığı unuttum, ama akşam yemeği için ağabeyim Simon'un yanına gidiyordum, gözleme ya da kaz eti yemeğe; ondan sonra da uzanıp dinleniyordum. O sıralarda bütün alay, gözüpekliğinden dolayı Simon'un komutan olmasını istiyordu; ve bunun için Budyoni'den bir emir geldi, kendisine donanım olarak iki at, güzel elbiseler ve bir araba verildi. Kızıl Sancak şeref rütbesi verildi ve onunla birlikte olunca, kardeşi diye beni de sayıyorlardı. Yani komşular seni rahatsız ederlerse bugünler, ağabeyim Simon icabına bakabilir onların. Sonra, general Denikin'in peşine düştük, binlerce adamını öldürdük, Karadeniz'e sürdük onları. Yalnız, babam görünmüyordu ortalıkta; Simon, kardeşim Teo burnunda tüttüğü için, arayıp duruyordu babamı. Yalnız sevgili anacığım, sen babamı bilirsin, onun ne domuz olduğunu; ne yapmış bilir misin? Utanmadan sakalını kırmızıdan siyaha boyamış, Maykop şehrinde sivillerin yanında kalıyormuş ki Maykoplular onun eski idare zamanındaki bir polis olduğunu bilmesinler. Ama, doğru bir gün ortaya çıkar daima; senin boşboğaz Nikon Vasilyiç nasılsa görmüş onu şehirlilerden birinin evinde. Ve Simon'a yazdı bunu. Atlara atladık, iki yüz kilometreden fazla gittik - ben, ağabeyim Simon ve bizim oradan birlikte gelmek isteyen arkadaşlar.

Maykop'a gelince ne görelim? Gördük ki cephe ge-

risi cepheye hiç benzemiyor, her yerde ihanet, her yer pis yahudilerle dolu, tıpkı eski idare zamanında olduğu gibi; Simon, babamı bize teslim etmeyip mapusaneye kilit altına soktukları için canlarına okudu pis yahudilerin; gûya yoldaş Troçki'den, esirlerin öldürülmiyeceğine dair bir emir gelmiş de, gûya onu kendileri yargılayacaklarmış da, merak etmemeliymişiz, hakettiği cezayı bulacakmış.. Ancak, Simon görevini yaptı ve de bir alay komutanı olduğunu ispat etti; Yoldaş Budyeni'den bütün Kızıl Sancak emirlerini almıştı. Baba meselesi üzerine daha fazla yaygara yapan herkesi öldüreceğini, illâ da onu istediğini söyliyerek tehdit etti onları; bizim oralı arkadaşlar da aynı şeyi yaptı. Ama Simon yakaladı babamı ve kırbaçlamağa başladı, bütün savaşçıları, ordunun âdeti olduğu üzere avluda hizaya dizdi. Sonra babamın sakalından aşağı su döktü ve sordu ona:

«Nasıl baba, elimdesin, rahatın iyi mi?»

«Hayır,» dedi baba, «iyi değil.»

Sonra Simon sordu «Ya Teo, öldürdüğün zaman rahatı iyi miydi, senin elinde?»

«Hayır» dedi baba, «Teo'nun sonu iyi olmadı.»

Sonra Simon sordu yine «Peki, senin sonunun da kötü olacağını düşünüyor muydun, baba?»

«Hayır» dedi baba, «sonumun kötü olacağını düşünmüyordum hiç.»

Sonra Simon bize döndü ve «Ne düşünüyorum, biliyor musunuz, onun adamları yakalamış olsalardı beni, halim haraptı Eh artık baba, senin işini bitireceğiz...»

Babam, Simon'a sövmeye başladı utanmazcasına, ağzına geleni söyledi, yüzüne vurdu Simon'un; sonra Simon uzaklaştırdı beni oradan; bunun için, sevgili anacığım, babamın işini nasıl bitirdiklerini anlatamıyacağım sana, çünkü uzaklaştırdılar beni ordan.

Ondan sonra, Novorossisk kasabasında konakladık.

Bu kasaba için şöyle söyleyebiliriz ki ordan sonra hiç kara yok, yalnız su var Karadeniz. Mayısta Polonya cephesine gidinceye kadar hep orada kaldık, şimdi tabanları yağlayıp kaçıyorlar önümüzde Polonyalılar.

Seni her zaman seven oğlun
Vasili Timofeyiç Kurdyukov

Ana, Stev'e göz kulak ol, tanrı seninle birlik olacaktır daima.

İşte Kurdyukov'un mektubu bu, bir kelimesini bile değiştirmedim. Mektubu bitirdiğinde, yazılı kâğıdı aldı, göğsüne, derisiyle elbisesi arasına sakladı.

«Kurdyukov, baban kötü bir insan mıydı?» diye sordum çocuğa.

Kestirme cevabı «Babam köpeğin biriydi.» oldu.

«Ya anan - daha mı iyi?»

«Anam iyidir. Eğer gerçekten görmek istiyorsan işte ailemiz.»

Kırık bir resim uzattı bana. Timoyef Kurdyukov resime göre geniş omuzlu, sakalını ortadan ikiye ayırmış, fiyakalı şekilde bir resmî serpuş oturtmuş başına, bir kır bekçisi, ileri fırlamış elmacık kemikleri ve boş, renksiz gözleri, parlak sabit bakışlarıyla hantal bir tip. Onun yanında bambudan, küçük bir koltukta, bol bir ceket giymiş, yüz hatları açık, utangaç ve keskin ince bir köylü kadını oturuyordu. Tam duvarın önünde, fukara taşra fotoğrafçısının çiçekli, güvercinli panosu önünde dev gibi uzun boylu, vurdum duymaz, ablak suratlı, patlak gözlü Kurdyukov kardeşler, Teodor ile Simon, bir resmi geçitteymiş gibi dimdik dikiliyordu.

DOLGUŞOV'UN ÖLÜMÜ

Döğüşün perdeleri kasabanın üzerine iniyordu. Öğleyin, siyah bir paltoya sarınmış Koroçayev, yıldırım gibi geçti yanımızdan — IV. Tümenin gözden düşmüş komutanı, tek elle döğüşen, ölümün üstüne üstüne giden Koroçayev. Atıyla geçerken yanımızdan, bağırdı «Muhaberemiz kesildi — Radziwillow ile Brodi alevler içinde!»

Paltosu uçuşarak dörtnala uzaklaştı — baştan ayağa siyahlara bürünmüş, gözbebekleri parlak kömürler gibi.

Tugaylar, dümdüz ovada yeniden düzenleniyorlardı. Güneş mosmor bir sisin içinde yürüyordu. Hendeklerde yaralılar birer lokmalık yiyeceklerini yiyorlardı. Otlara uzanmış hastabakıcılar, hafif sesle şarkı söylüyorlardı. Afonka'nın adamları, ölü ve donanım bulmak için tarlaları tarıyorlardı. Afonka'nın kendisi de atının üstünde hemen yanımdan geçti ve başını çevirmeden:

«İyi darbe yedik doğrusu, iki kere iki dört eder, ne diye saklamalı? Tümen Komutanının icabına bakacaklar gibime geliyor. Şakaları yok adamların,» dedi.

Polonyalılar, üç verst uzağımızdaki ormanı tutmuşlar, yakınlarımıza bir yere yerleştirmişlerdi makineli tüfeklerini. Mermiler, gittikçe dayanılmaz hale gelen seslerle vınlamaya başladı etrafımızda. Önce toprağa çarpıyorlar, sabırsızlıktan titreyerek sersem sersem yuvarlanıyorlardı toprağın içinde. Güneş altında horlamakta olan alay komutanı Vityagayçenko, uykusunda bağırarak uyandı. Atına atladığı gibi öncü bölüğe doğru sürdü. Yüzü buruşmuştu çektiği rahatsız uykudan, kırmızı çizgiler belirmişti yüzünde, cepleri erik doluydu.

Kızgın kızgın, «Belâ orospu çocukları!» diye bağırdı bir erik çekirdeğini tükürerek. «Ne bu kargaşalık! Sancağı çıkar Timoşka!»

Timoşka, üzengisinden gönderi çıkarıp, üzerinde bir yıldız ile Üçüncü Enternasyonalle ilgili yazılar olan bayrağı açarken, «Harekete geçiyoruz, ha?» dedi.

Vityagayçenko, «Görelim bakalım ne var orada» dedi ve birden vahşi bir sesle bağırdı «Atlara, kızlar! Bölük komutanları, adamlarınızı toplayın!»

Borazanlar alârm çalıyordu. Bölükler tek sıralı düzene geçti. Bir hendeğin içinden, avuçları yüzüne kapalı bir yaralı sürünerek çıktı. Vityagayçenko'ya:

«Taras Grigoryeviç, delegeyim ben. Geride bırakılıyoruz galiba....» dedi.

Vityagayçenko atını durdurarak, «Başınızın çaresine bakabilirsiniz siz» diye söylendi ağzının içinde.

Yaralı adam, arkasından, «Zor bakarız Taras Grigoryeviç» dedi.

Vityagayçenko döndü:

«Kes ağlamayı. Seni geride bırakacak değilim.»

Ve süvarilere hazırlanmalarını emretti.

Birden, arkadaşım Afonka'nın ağlar gibi, kadınsı sesi çınladı ortalıkta «Nereye gidiyorsun, acelen ne Taras Grigoryeviç? Beş verst yolumuz var. Yorgun atlarla nasıl döğüşeceksin? Zaman var daha, hem de çok zaman var, allah belâsını versin!»

Vityagayçenko gözlerini kaldırmaksızın emir verdi:

«Adi adım!» Ve alay hareket etti.

Afonka bir an geri kalarak, «Tümen Komutanı hakkındaki düşüncem doğruysa, eğer icabına bakılırsa işler bir hayli değişecek, göreceksin,» diye fısıldadı. «Doğrusu bu.»

Gözlerinde yaşlar belirdi, doldu gözleri. Büyük bir şaşkınlıkla yüzüne baktım. Bir fırıldak gibi döndü, kepi-

ni kavradı, hırıldadı, bir Kazak savaş çığlığı atarak tam hızla fırladı.

Gülünç arabası ile Grişçuk ve ben, iki ateş duvarı arasında gidip gelerek akşama kadar orada kaldık. Tümen Kurmayı yok olmuştu ortalıktan, öteki birlikler de almazdı bizi. Alay, Brodi'ye girdi ve bir karşı hücumla tekrar dışarı atıldı. Şehir mezarlığına sürdük arabayı; bir mezar taşının arkasında bir Polonya askeri belirdi, tüfeğini omuzlayıp ateş açtı bize. Taçankasının dört tekerleği de gıcırdayarak geriye döndü Grişçuk.

Kurşun vınıltısı ve rüzgârın uğultusu içinde, «Grişçuk!» diye bağırdım.

«Ne matrak!» diye cevap verdi acı acı.

Ölüm korkusundan çılgına dönmüştüm, «Sonumuz geldi,» diye bağırdım, «sonumuz geldi oğlum!»

O daha acıklı bir sesle «Ne diye kadınlar gider de derde sokarlar başlarını?» diye sordu. «Ne diye nişanlanırlar, evlenirler, ne diye düğün yaparlar, eğlenirler?»

Gökte parlak bir iz belirdi, sonra yine kayboldu. Yıldızlar arasında Samanyolu görünüyordu.

Grişçuk, kırbacıyla, yolun kenarında oturan bir adamı işaret ederek, «Güldürüyor beni» dedi üzüntüyle. «Güldürüyor beni, ne diye kadınlar giderler de başlarını derde sokarlar...»

Yolun kenarında oturan, Dolguşov'du, telefoncular-dan biri. Gözlerini bize dikmiş oturuyordu, bacaklarını açmış.

Arabayı ona doğru sürdük. «Ben hapı yuttum» dedi, «anlıyor musunuz?»

Grişçuk, atların dizginlerini çekerek, «Evet» dedi.

«Bir mermi ziyan etmek zorunda kalacaksınız benim için,» dedi Dolguşov.

Bir ağaca dayanmıştı, çizmeleri bir kenara atılmıştı. Gözlerini gözlerimden ayırmaksızın gömleğini sıyırdı ya-

vaş yavaş. Karnı deşilmişti. Bağırsakları dizlerinin üzerinden sarkıyordu, yüreğinin atışları gözle görülebiliyordu.

«Polonyalılar gelecekler yine, o pis oyunlarını oynayacaklar yine. Kâğıtlarım burada işte. Anama yazar durumu anlatırsınız.»

«Hayır» diye cevap verdim ve atımı mahmuzladım.

Dolguşov, morarmış avuçlarını ileri doğru uzattı yerden ve korkuyla, inanmıyarak baktı onlara.

«Sıvışıyorsun ha!» diye söylendi yere uzanarak. «Peki, sıvış bakalım, domuz!»

Vücudumu ter bastı. Makineli tüfekler isterik bir ısrarla, gitgide hızlanarak takırdıyordu. Günbatımının ışıkları içinden dörtnala Afonka Bida geldi yanımıza.

Neş'eyle, «İyi veriştiriyoruz Polonyalılara,» dedi. «Merhaba yahu, ne oluyor burada?»

Dolguşov'u gösterdim ve yanaştım.

Fazla konuşmadılar; konuşmaları bana kadar gelmiyordu. Dolguşov kâğıtlarını uzattı takım komutanına; Afonka, çizmesinin içine soktu kâğıtları, sonra Dolguşov'un ağzının içine ateş etti.

Çarpık bir gülümsemeyle, «Afonka» dedim ve Kazağa doğru sürdüm atımı. «Benim elimden gelmedi, anlıyorsun.»

Sapsarı kesilmiş, «Defol yanımdan» dedi, «yoksa öldürürüm seni. Siz gözlüklü efendiler, kedinin fareye acıdığı kadar acırsınız bizlere zaten.»

Ve tüfeğini kaldırdı.

Geriye dönmeksizin yavaşça uzaklaştım oradan, ensemde ölümün soğukluğunu hissederek.

Grişçuk arkamdan bağırdı, «Hey! Aldırma ona, birşey yapacağı yok!»

Yolda tam bir dönemeçte yakaladı Grişçuk beni. Afonka görünürlerde yoktu, bir başka yöne sürmüş gitmişti atını.

«Görüyorsun Grişçuk,» dedim, «Afonka'yı en sevdiğim arkadaşımı yitirdim bugün.»

Grişçuk, arabacı yerinin altından bir kuru elma çıkardı.

«Ye» dedi, «haydi ye şunu.»

Brodi, Ağustos 1920

Sonunda, ileri hizmetlere geçmeğe karar verdim. Tümen komutam bunu duyunca hiddetle kaşlarını çattı.

«Ne haltetmeye gidiyorsun oraya? Esneyip duracaksın orada da ve ilk fırsatta tepene binecekler.»

Ama ben direttim. Şansıma, tümenlerin en savaşçısı düştü VI. Tümen. 23. Süvari Alayının Dördüncü Bölüğüne verdiler beni. Bölüğün komutası, Baulin adında, Bryansk fabrikasından bir çilingirin elindeydi yaşlı bir çocuğun. Otorite sağlıyabilmek için kendine, sakal bırakmıştı. Çenesinin altında bir tutam kül rengi kıvırcık tüy yanı. Baulin, yirmi iki yaşındaydı, hiçbir şeyden korkusu yoktu. Binlerce Baulin'in ortak özelliği olan bu nitelik, Devrimin zafere ulaşmasında önemli bir öğe olmuştu. Baulin, sertti, az konuşurdu, inatçıydı. Hayat yolu hep başaşağı gitmişti, o ise bu yolun doğruluğundan zerrece şüphe etmiyordu. Yoksunluklara katlanmak kolay geliyordu ona. Ayakta uyuyabilirdi. Uyurken bir elini öbürünün içine bastırırdı; öyle çabuk uyanırdı ki, dalgınlıktan ayılma haline geçişi farkedilmezdi hiç.

İnsan, Baulin'in komutasındaysa, acıma diye birşey bekliyemezdi. Umulmadık bir başarıyla başladım hizmete: bir at verildi bana. Oysa hiç at yoktu, ne yedekte, ne de köylülerin elinde. Şansım yaver gitti Kazak Tikhomolov, esir subaylardan ikisini öldürmeyi kafasına koymuştu. Subaylarda elde edilecek değerli bilgiler olduğu düşüncesiyle, onları Tugay Kurmayına götürmesi emredilmişti kendisine, ama Tikhomolov o kadar uzağa götürmedi onları. Önce, Devrim Mahkemesi önünde yargılanması gerektiği-

ne karar verildi Kazağın, ama sonra fikirlerini değiştirdiler. Bölük Komutanı Baulin, mahkemenin verebileceği herhangi bir cezadan daha müthiş bir ceza düşündü. Tikhomolov'un elinden, Argamak adlı aygırını aldı ve Kazağı nakliye konvoyuna gönderdi.

Argamak'ın bana ettiği işkence insan tahammülünü aştı dersem, yalan olmaz. Tikhomolov, atı, Terek nehri kıyısındaki memleketinden getirmişti. At, kazak tırısına alışkındı o acayip dörtnala - sert, şiddetli ve haşin. Argamak'ın adımları uzun, büyük ve inatçıydı. O şeytan adımlarıyla, saflarda ileri çıkarırdı beni hep. Bölüğün izini kaybeder, hiç yön hissim de olmadığı için, birliğimi arayarak günler geçirdiğim olurdu düşmanın burnunun dibine kadar gittiğim, derelerde sabahladığım, yabancı alaylara katılmağa çalışıp kabaca terslendiğim olurdu. Atçılık üzerine bütün tecrübem, Alman savaşı sırasında 15. Piyade Alayına bağlı topçu birliğinde hizmet etmiş olmamdan öteye geçmiyordu. Bu da, çoğunlukla cephane sandıklarının üzerinde oturmak demekti; silâhlı bir takım halinde at bindiğimiz enderdi. Argamak'ın sert, sarsıcı tırısına alışmak fırsatını hiçbir yerde bulamamıştım. Tikhomolov, gözden düşüşünün bütün hıncını atına bırakmıştı miras olarak. Aygırın uzun, kuru sırtında bir çuval gibi sallanıp durdum. Çok geçmeden canına okudum o sırtın yaralar çıktı üzerinde, yaralara parlak mavi sinekler üşüştü, atın belinden aşağı siyah bir şerit halinde kanlar akar kurudu orada. Neyse ki, hatalı nallanması yüzünden topallamağa başladı Argamak, arka ayakları bileklerinden şişti, fil ayağı gibi oldu. İnceldi Argamak. Gözlerinde, acı çeken atlardakine hiç benzemeyen bir parlaklık, histeri direnmenin verdiği bir parlaklık belirdi. Eyer vurdurmuyordu üzerine.

Takım Komutanı, «Atı berbat ettin, dört göz» diyordu.

Kazaklar, benim yanımda seslerini çıkarmıyorlardı, ama arkamdan, tıpkı av peşinde hayvanlar gibi uykuda ve sinsi bir hareketsizlik içinde üzerime atılmağa hazırlanıyorlardı. Artık mektuplarını yazmamı bile istemiyorlardı benden.

Süvari Ordusu, Novgorod Volinsk'i ele geçirmişti. Yirmi dört saatta altmış ya da seksen kilometre yapmak zorunda kalıyorduk. Rovno'ya yaklaşıyorduk. Gündüzleri hemen hemen hiç mola vermiyorduk; geceleri ben, hep aynı düşü görüyordum Argamak'ın sırtında hızlı bir dolu dizginle gidiyorum. Yol kenarlarında şenlik ateşleri yanıyor, Kazaklar yemeklerini pişiriyorlar. Yanlarından geçip gidiyorum, başlarını kaldırıp bakmıyorlar. Bazıları selâm veriyor, ötekiler hiç aldırmıyor aldırış etmiyorlar bana. Nedir bütün bunlar? Aldırışsızlıkları, atabiniş tarzımın özel bir yanı olmadığını gösteriyor. Herkes gibi biniyorum, öyleyse ne diye baksınlar bana. Dörtnala gidiyorum kendi yolumda, mutluyum. Barışa ve mutluluğa karşı açlığım bir türlü yatışmıyordu uyanıkken, işte bu yüzden rüya görüyordum hep uykularımda.

Tikhomolov'dan hiçbir haber yoktu. Yürüyüş kolunun tâ kenarlarından bir yerden, ufak tefek şeylerle tıkabasa dolu, ağır ağır giden araba konvoylarının ordan, gözünü benden ayırmıyordu.

Bir keresinde Takım Komutanı:

«Senin ne yaptığını bilmek için peşimizi bırakmıyor» dedi bana.

«Ona ne?»

«İlgileniyor işte.»

«Bu kötülüğü kendisine benim yaptığımı sanıyor herhalde.»

«Sen yapmadın mı yani?»

Tikhomolov'un nefreti, ormanların, ırmakların ötesinden ulaşıyordu bana. Sırtımda duyabiliyordum bunu, git-

tikçe de katmerleniyordu. Bir çift kanlı göz boyuna peşimdeydi sanki.

Baulin'e:

«Niye düşman ettin onu bana?» diye sordum.

Bölük Komutanı, sürdü atını geçti, esniyerek.

Geriye dönmeksizin, «Bana ne bundan» diye cevap verdi, «senin bileceğin iş bu.»

Argamak'ın sırtı kuruyor sonra yeniden açılıyordu. Eyerin altına üç tane keçe koyuyordum ama yine de rahat oturamıyordum, yaralar kapanmak nedir bilmiyordu. Ben oturdukça yaraların açıldığı duygusu bir türlü rahat bırakmıyordu beni.

Bizim takımda, Bizyukov adlı, Tikhomolov'un hemşerisi bir kazak vardı. Tikhomolov'un babasını Terek'ten tanıyordu.

Bir keresinde bana, «Biliyor musun, babası av atları yetiştirir» demişti. «O koca gövdesine rağmen şeytan gibi bir atçıdır. Bir atsürüsü görsün, bir an beklemez, hemen seçer en güzel atı. Atları dizerler önüne. Bir atın karşısında durur, bacaklarını açar yana, iyi bir bakar. Ne yapıyor, dersin. Basit koca yumruğunu şöyle bir kaldırır, bir vurur, attan hayır yoktur artık. «Kalistrat, derler, niye yaptın bunu?» «Avda işime yaramaz bu at,» diye cevap verir. «Bana göre değil. Ben ava çıktığım zaman oyun oynamam.» Şeytan gibi bir atçıdır, hiç kimse inkâr edemez bunu.

Baba Tikhomolov'un yumruğuyla ölmemiş olan Argamak ise benim kısmetime düşmüştü. Ne yapacaktım? Kafamda çeşitli plânlar kuruyordum. Fakat sonunda beni kurtaran, savaş oldu.

Süvari Ordusu, Rovno'ya hücum etti. Kasaba alındı, iki gün kaldık orada. Ertesi gece Polonyalılar bizi yeniden dışarı sürdüler. Geri çekilen birliklerini örtmek için vermişlerdi bu savaşı, manevraları başarılı olmuştu. Polonya-

lılar, örtmeyi, kasırgadan, sicim gibi yağmurdan, yeryüzüne kara seller halinde inen bir yaz fırtınasından faydalanarak başarmışlardı. Yirmidört saatlığına boşalttık kasabayı. Bu, karanlıkta verilen döğüşte, insanların en gözüpeki Sırp Dundiç, düştü. Tikhomolov da katılmıştı döğüşe. Polonyalılar, onun araba konvoyuna saldırdılar. Saklanacak, örtünecek hiçbir yeri olmıyan dümdüz bir ovadaydık. Tikhomolov, arabalarını yalnız kendinin bildiği bir usulde savaş düzenine soktu. Kuşkusuz, Romalılar da böyle düzenlerlerdi. Nereden bulmuşsa bir makineli tüfek geçirmişti eline. Bir yerlerden çalıp, zamanı gelir işe yarar, diye saklamıştı muhakkak. Hücumu bu makineli tüfekle önlemiş, pılıyı pırtıyı korumuş ve iki araba dışında bütün konvoyu kurtarmıştı; atları vurulmuştu o iki arabanın da.

Bu döğüşten birkaç gün sonra Tugay Kurmayında, Baulin'e sordular:

«Niye eziyet ediyorsun adamlara?»

«Demek gerekli ki, ondan.»

«Dikkat et, ileri gidiyorsun.»

Tikhomolov bağışlanmadı, ama aramıza döneceğini biliyorduk. Çıplak ayaklarında galoşlar, geldi. Parmakları doğranmıştı, siyah sargı bezleri parmaklarından sarkıyor, sürünerek arkasından geliyordu. Tikhomolov, Budyatiçi köyüne, Katolik kilisesinin önündeki meydana, atlarımızın bağlı olduğu yere geldi. Baulin, kilisenin merdivenlerinde oturmuş, bir leğenin içinde ayaklarını yumuşatıyordu sıcak suda. Ayak parmakları çürük içindeydi demir, eritilirken nasıl penbeleşirse, öyle penbeydiler bu ayaklar. Genç, saman sarısı saçları alnına düşmüştü, Baulin'in. Kilisenin tuğlalarında, taşlarında alev alev yanıyordu güneş. Bölük Komutanının yanında dinelen Bizyukov, ötekinin ağzına bir sigara soktu, yaktı. Tikhomolov, paçavralaşmış paltosunu sürükleyerek atlara doğru gitti, ayaklarındaki galoşlar cambul cumbul ses çıkarıyordu. Argamak, uzun boynunu ileri

uzattı ve sahibine doğru kişnedi çölde kalmış bir at gibi sevinçle, hafiften. Sırtında, irinli su izleri dantel gibi iz yapmıştı açılmış etinin içinde. Tikhomolov, atın yanında durdu. Kirli sarı bezleri öylece yerde sürünüyordu.

Kazak, işitilir işitilmez bir sesle:

«Demek bu hale geldi ha?» dedi.

İleri çıktım.

«Bu işi halledelim, Tikhomolov. Atı geriye almana sevindim. Ben başedemiyorum onunla. Barışıyoruz, ha?»

Arkamda sigara saran Takım Komutanı,

«Daha Paskalya gelmedi ki barışasınız» dedi. Geniş pantalonu aşağı düşmüş, bronz göğsünde gömleğinin düğmeleri çözülmüş, kilisenin merdivenlerinde dinleniyordu.

Tikhomolov'un hemşerisi, Kalistrat'yı Tikhomolov'un babasını tanıyan Bizyukov:

«İyi bir hıristiyan gibi barış onunla» diye mırıldandı. «Arkadaş olmak istiyor.»

Dostluklarını bir türlü kazanamadığım bu adamlar arasında yapayalnızdım.

Tikhomolov, yıldırım çarpmış gibi, atın önünde dineliyordu. Argamak, hızlı hızlı soluyarak burnunu uzatıyordu ona doğru.

«Demek bu hale geldi ha?» diye tekrarladı Kazak. Sonra aniden bana döndü ve açıkça, «Seninle barışmam ben,» dedi.

Galoşlarını sürüte sürüte, sıcaktan kavrulan kireçli yola doğru yürüdü, meydanın tozlarını sargı bezleriyle süpürerek. Argamak, köpek gibi arkasından gitti. Başlığı, çenesinin altında sallanıyordu, uzun sırtı çökmüştü. Baulin, hâlâ, demir gibi, çürümüş ayaklarını oğuşturup duruyordu leğende.

«Bana bir düşman kazandırdın» dedim. «Ne suçum vardı benim?»

Bölük Komutanı başını kaldırdı.

«Anlıyorum seni» dedi. «Tâ içini okuyorum senin. Düşmansız yaşamaya bakıyorsun. Bütün düşündüğün bu senin, düşman kazanmamak.»

Bizyukov, öteye dönerek:

«Barış onunla» dedi.

Baulin'in alnında bir parça ateş belirdi sanki. Yanağı seğirdi.

Soluk soluğa:

«Sonra ne olur, biliyor musun?» dedi. «Başım ağrır, başım. Çekil şurdan, şeytan görsün yüzünü!»

Ayrılmalıydım ordan artık. Altıncı Bölüğe geçtim, orada işler daha iyi gitti. Ama belki de Tikhomolov gibi ata binmeyi Argamak öğretmişti bana da ondan. Aylar geçti, düşüm gerçekleşti. Kazaklar beni ve atımı seyretmekten vazgeçtiler.

KIRAL

Nikâh töreni bittikten sonra Rabbi, bir süre bir koltukta oturdu. Sonra, dışarı çıkarak tüm avluyu kaplamış olan masaları gözden geçirdi. O kadar çok masa vardı ki, en sondakiler Hastane caddesine taşmışlardı. Kadife örtüler, karınları renkli beneklerle dolu yılanlar gibi avlu boyunca dönüşler yaparak uzanıyordu; kadifeden benekler, turuncunun, kırmızının şarkısını söylüyorlardı avazları çıktığı kadar.

Heryer mutbak haline gelmişti. İs karası kapılardan kızgın bir alev, sarhoş ve şiş dudaklı bir alev çıkıyordu dışarılara. Kocakarıların yüzleri titrek çeneleri yaşlı kadınların, salyalı göğüsleri, alevin dumanlı yalazında kavruluyordu. Taze kan pembeliğinde bir ter, kuduz köpek salyası kadar pembe bir ter akıyordu dağ gibi, tatlı keskin kokulu et tepecikleri üzerinden. Bulaşıkçıları saymazsak, üç yaşlı aşçı düğün şölenini hazırlıyordu; ve bütün aşçıların, bütün bulaşıkçıların başında seksenlik Reisl hüküm sürüyordu ufacık, kambur ve gelenek konusunda deri Tevrat sayfaları kadar küflü Reisl...

Şölen başlamadan önce, konukların tanımadığı bir delikanlı, kimseye sezdirmeden usulca sokuldu avluya. Benya Krik'e bir çift sözü olduğunu söyledi. Benya Krik'i tatlılıkla kenara çekti.

«Beni dinle, Kıral» dedi delikanlı. «Kimse duymasın. Kastetskaya Caddesindeki Hannah Hala'dan geliyorum.»

Benya Krik, namı diğer Kıral, «Evet» dedi. «Söyle.»

«Hannah Hala, istasyonda yeni bir komiserin olduğunu söylememi tenbih etti bana.»

«Kaç gündür biliyordum bunu,» dedi Benya Krik. «Devam et.»

«Komiser, bütün polisleri başına topladı ve nutuk attı.»

«Çaylaklar» dedi Benya Krik. «Bir baskın hazırlıyorlar. Sonra?»

«Baskın ne zaman olacak, herhalde biliyorsun, Kıral»

«Yarına plânlandı.»

«Bugüne, Kıral.»

«Kim söyledi bunu, delikanlı?»

«Hannah Hala. Hannah Hala'yı bildin değil mi?»

«Bildim. Sonra?»

«Sözüme kulak ver, komiser bütün adamlarını topladı, nutuk çekti onlara. Şu Benya Krik'in hesabını görelim, dedi imparatorun olduğu yerde kırala yer yokmuş. Bugün Krik'in bacısı evleniyor, hepsi orada olduğuna göre, tam günüdür. Topunu birden yakalıyabiliriz.»

«Sonra?»

«O zaman polisler korkmağa başladı. Bugün bastırırsak onları, dediler, Krik'in mutlu bir gününde baskın yaparsak, gözü dünyayı görmez onun, dere gibi kan akar. O zaman komiser, 'Görev her şeyin üstündedir' dedi.»

«Tamam. Sen kaybol ortalıktan.» dedi Kıral.

«Hannah Hala'ya ne diyeyim?»

«De ki ona Benya'nın baskından haberi varmış.»

Ve delikanlı ayrıldı oradan. Benya'nın arkadaşlarından üçü arkasından gitti. Yarım saat sonra geri döneceklerini söylediler giderken. Ve gerçekten de döndüler.

Düğüne gelenler yaşlarına göre oturmadılar. Budala yaşlılık, ürkek gençlikten daha az acınası değildir. Servetlerine göre de oturmadılar. Şişkin cüzdanlar gözyaşıyla astarlanmıştır.

Şeref köşesinde gelin ile güvey oturuyordu. Gün on-

larındı. Onlardan sonra Zender Eichbaum oturuyordu, Kıralın kayınbabası. Hak onundu. Zender Eichbaum'un hikâyesini bilmemek olmaz, öyle olur olmaz hikâyelerden değildir çünkü.

Benya Krik, haydut, haydutlar kıralı Benya Krik, nasıl oldu da Eichbaum'un damadı oldu? Kimse değil de o, altmış süt ineği olan bir adamın damadı oldu? Bunun cevabı, bir baskın hikâyesindedir. Bundan hemen bir yıl önce Benya, Eichbaum'a bir mektup yazmıştı

«Mösyö Eichbaum» diyordu mektubunda, «yarın sabah, lütfen, Sofyevskaya Caddesinde 17 numaralı evin girişine yirmi bin ruble bırak. Eğer bu isteği yerine getirmezsen, şimdiye kadar duyulmamış işler gelecek başına, bütün Odesa'nın diline düşeceksin. Saygılarımla. Kıral Benya.»

Hepsi de birbirinden beter üç mektup cevapsız kaldı. O zaman Benya harekete geçti. Geceleyin geldiler, ellerinde uzun kazıklar, dokuz kişiydiler. Kazıkların ucuna zifte batırılmış kıtıklar bağlanmıştı. Alev alev yanan dokuz yıldız parladı Eichbaum'un ağılında. Benya, ineklerin bulunduğu sundurmanın kapısındaki kilidi kırdı ve inekleri bir bir dışarı sürmeğe başladı. İnekleri, kapıda, eli bıçaklı bir delikanlı karşılıyordu. Delikanlı bir yumrukta ineği yere yıkıyor ve bıçağını daldırıyordu karnına. Kanın oluk oluk aktığı toprakta meş'aleler, ateşten güller gibi açıyordu. Tabanca sesleri yeri göğü tutmuştu. Benya, koşarak ineklerin sundurmasına gelmiş olan sütçü kızları korkutuyordu bu atışlarla. Onun ardından öbür haydutlar da havaya ateş etmeğe başladılar. (Havaya ateş etmezse, birisini öldürebilir insan.) Altı inek, son ölüm moo'larını bağırarak Kıralın ayakları dibine serildikten sonra, iç çamaşırları ile Eichbaum koşarak çıktı avluya.

«Eline ne geçecek bununla, Benya?» diye bağırıyordu.

«Mösyö Eichbaum, paramı almazsam bir tek ineğini komam burda. Bunu böylece bilesin.»

«İçeri gel, Benya.»

Ve içerde anlaştılar. Boğazlanmış inekler hakça bölüştürüldü aralarında; Eichbaum ise mallarının bütünlüğünü garanti altına almıştı, hattâ imzalı ve mühürlü bir senet bile. Ama sonunu bekleyin hikâyenin, asıl şaşılacak şey sonda.

Baskın sırasında, o korkunç gece ineklerin boğazlanırken bağırdığı, danaların, ayakları kayıp analarının kanları içine yuvarlandığı, meş'ale alevlerinin karanlık çehreli genç kızlar gibi dansettiği, çiftlikteki kadınların o güzelim Browninglerin namluları önünde geriye saldırdıkları o korkunç gece, yaşlı Eichbaum'un kızı Tsilya, üzerinde V yakalı gömleğinden başka hiçbir şeysi olmadan avluya fırlamıştı. İşte o zaman Kıralın zaferi yenilgiye dönmüştü.

İki gün sonra Benya, haber filân salmadan, Eichbaum'dan almış olduğu bütün parayı geri gönderdi ve bir akşam da yaşlı adamı evinde ziyaret etti. Turuncu bir elbise giymişti; bileğindeki kakma elmaslı bilezik kol kapağının altında pırıldıyordu. Odaya girdi, kibarca eğildi ve Eichbaum'dan kızını istedi. Yaşlı adam bir an afalladı ama sonra kendine geldi. Yirmi yıl gençleşmişti.

«Dinle Eichbaum» dedi Kıral. «Ölünce seni Büyük Yahudi Mezarlığına tam giriş yerinin oraya gömdüreceğim. Pembe mermerden bir anıt dikeceğim başına, Eichbaum. Seni Brodi Sinagogunun başına getireceğim. Kendi işimi bırakıp senin ortağın olacağım. İki yüz ineğimiz olacak, Eichbaum. Bütün öbür inek sahiplerini öldüreceğim. Senin yaşadığın sokağa bir tek hırsız giremiyecek. Tam tramvay yolunun bittiği yerde sana bir villâ yaptıracağım. Düşün Eichbaum, gençlik günlerinde Haham değildin *sen*. Herkes sahte vasiyetname doldurumuş, sana ne bunlardan? Kıral, damadın olacak senin ödleğin biri değil, Kı-

ral...»

Ve kandırdı ihtiyarı Kıral; âşıktı, tutkundu çünkü ve aşk değil midir evreni döndüren? Yeni evliler, Besarabya'nın bereketli topraklarında üç ay geçirdiler üzümle, zengin yemeklerle ve aşk terleri içinde üç ay... Sonra Benya, kırk yıllık bakire, guatırlı bacısı Deborah'ı başgöz etmek için Odesa'ya döndü. Eh, Zender Eichbaum'un hikâyesini anlattığımıza göre, Deborah Kirk'in, Kıralın bacısının düğününe dönebiliriz artık.

Düğün şöleninde, hindi, kızarmış tavuk, kaz, balık, içinde limon parçalarının sedef gibi parıldadığı balık çorbası verildi. Rahmetli kazların başları üzerinde çiçekler, süslü tüyler gibi sallanıyordu. Ama, Odesa'nın köpüklü dalgaları kızarmış tavuk mu atar kıyıya?

Ömrümüzde bir daha göremiyeceğimiz bütün kıral yiyecekler, bir uçtan öbür uca dünyanın en ünlü şeyleri, o yıldızlı, o masmavi gecede büyüledi bizi, canımıza okudu. Başka diyarların şarapları mideyi ısıtmıyor da bacaklarını gevşetiyor insanın tatlı tatlı; beynini sersemletiyor, savaşa çağıran borazanlar gibi geğirtiyor insanı. Daha üç gün önce Port Sait'ten gelmiş olan Plutark'ın Zenci aşçısı, gümrükten neler kaçırmamıştı ki el altından şişman karınlı şişelerde Jamaika rom'u, Pierpont Morgan plantasyonlarından gelme yağlı Madeira puroları ile Kudüs çevresinin portakalları. İşte, Odesa'nın köpüklü dalgaları bunları getirmişti sahile; ya! Bazan Odesa dilencilerinin başına böyle şeyler de gelir yahudi düğünlerinde. Jamaika romunu, Deborah Kirk'in düğününde gördüler onlar. Ve midelerini imansız domuzlar gibi doldurduktan sonra yahudi dilenciler, büyük bir gürültüyle yeri döğmeğe başladılar, koltuk değnekleriyle, Eichbaum, yeleğinin düğmeleri çözük, bir yandan keyifle hıçkırırken, öte yandan kırışık gözlerile bu gürültülü kalabalığı gözden geçiriyordu. Orkestra bir fanfar çalıyordu. Tümenin geçit töreni gibiydi tıpkı: bir fanfar, başka

şey yok. Sıkı saflar halinde oturan haydutlar, başta son derece sıkılmışlardı yabancıların varlığından. Sonra gevşediler. Lyova Rooski, sevgilisinin başında bir votka şişesi kırdı; Monya Gunner havaya bir el ateş etti. Eski günlerin âdetlerine uyarak misafirler düğün hediyelerini sunmağa başladığında en canlı noktaya erişmişti şenlik. Sinagog'un zangoçları, birbiri peşisıra masaya sıçrayıp, oradan, fanfarın uğultusu, bağırtısı arasında kaç ruble para armağan edildiğini, kaç tane gümüş kaşık geldiğini bağıra bağıra ilân ettiler. Sonra Kıral'ın arkadaşları, asaletin, Moldavanka bölgesinin henüz ölmemiş olan şövalyeliğinin ne olduğunu gösterdiler. Dille anlatılmaz derecede soğukkanlı davranışlarla altın paralar, yüzükler, inci gerdanlıklar attılar gümüş tepsiler üzerine.

Moldavanka'nın aristokratları, çilek rengi yeleklerinin içinde sımsıkı duruyorlardı. Koyu kırmızı ceketleri sımsıkı sarmıştı kollarını. Etli ayaklarında mavi deri çıtır çıtır ötüyordu. Boylarının bütün uzunluğuyla dikilip ayağa, karınlarını dışarı fırlatarak, avuçlarıyla tempo tuttular müziğe. Geleneksel bağırışlarla, gelin güveyi öpüşmeğe çağırdılar, çiçek yağmuruna tuttular gelini. Ve gelin, kırk yılın Deborak Krik'i, Benya Krik'in bacısı, hastalığın yamru yumru ettiği kız, gitgide yükselen armağanlar arasında, gözleri yuvalarından fırlamış, bir yastık yığını üstünde oturuyordu, Eichbaum'un parasıyla satınalınmış, yoksulluktan dili tutulmuş zayıf delikanlı ile yanyana.

Armağanların sunuluşu sona eriyordu artık; birbiri peşisıra zangoçların sesleri kısılıyor, kurbağa sesine dönüyordu; altolar başka havada, kemanlar başka havada çalıyordu. Avluyu, belli belirsiz bir yanık kokusu kapladı birden.

Arabacı arkadaşları arasında zorbalığıyla ün yapmış Baba Krik, «Benya» dedi, «Benya, ne düşünüyorum bilir misin? Bacamız tutuşmuş gibime geliyor.»

Benya, içkiden mest olmuş babasına, «Baba» dedi, «yemene içmene bak sen, böyle ufak tefek şeylere boş ver.»

Ve Baba Krik, oğul sözü tuttu. Yedi, içti. Ama duman bulutu gitgide daha keskin kokmağa başladı. Orada, burada gök kızarmağa başladı; ve birden, uzakta kılıç yüzü gibi bir alev dili fırladı yukarı. Misafirler yarı doğrularak yerlerinden havayı koklamağa başladılar; kadınların ufak korku çığlıkları işitildi. Haydutlar birbirlerine baktılar. Yalnız, hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi duran Benya Krik, üzgündü.

Üzgün bir sesle, «Tören rezil olacak» diye bağırdı. «Dostlarım, yemenize içmenize bakın.»

Avluda, akşamın ilk saatlarında gelen delikanlı yine belirdi.

«Kıral,» dedi, «bir çift sözüm var sana.»

«Söyle» dedi Kıral. «Kulağım hep açık, böyle sözlere.»

Kimsenin tammadığı delikanlı, «Kıral,» dedi ve kıkırdadı. «Sahiden çok gülünç polis karakolu cayır cayır yanıyor!»

Dükkâncılar sessizdi. Haydutlar sırıttılar. Kenar mahalle haydutlarının atası seksenlik Manka, iki parmağını ağzına soktu ve öyle keskin bir ıslık çaldı ki yanında oturanlar korkuyla fırladılar yerlerinden.

Benya baktı, «Olmadı, Manka» dedi. «Biraz daha hızlı!»

Bu şaşırtıcı haberleri getiren delikanlı hâlâ gülmekten kırılıyordu. Bir liseli genç kız gibi kikirdiyordu.

Hızlı hızlı anlattı; «Kırkı birden karakoldan çıktılar. Hepsi hazırdı baskına. Daha elli metre ayrılmamışlardı ki, dört bir yanından tutuşmuş karakol. Niye gelip seyretmiyorsunuz?

Ama Benya, konukların gidip yangını seyretmelerine

izin vermedi. İki arkadaşıyla kendisi gitti. Karakol alevler içindeydi. Muhafızsız kalmış olan mahpuslar bu fırsatı eksiksiz kullanırken, polisler, koca kıçlarını sallaya sallaya, duman içindeki merdivenlerden yukarıya koşuyor, pencerelerden sandıklar fırlatıyorlardı dışarı. Komiser eski köye yeni âdet getirecek olan baş çaylak karşı kaldırımda dinelmiş, ağzına girmiş olan bıyıklarını çiğniyordu. Bostan korkuluğu, donmuş kalmıştı orada. Benya, komiserin yanından geçerken askerce bir selâm verdi.

Çok duygulu bir sesle, «Geçmiş olsun, Ekselâns» dedi. «Ne kötü şans, değil mi? Allahın bir işi canım!»

Yanan binaya dikti gözlerini, ağır ağır başını salladı iki yana.

«Tüh!-Tüh!-Tüh!»

Benya eve döndüğünde, avludaki idare lâmbaları titrek titrek yanıyordu, şafak sökmek üzereydi. Konuklar gitmişti; müzikçiler, başları âletleri üzerine düşmüş, uyukluyorlardı. Yalnız Deborah'ın uyku muyku yoktu gözünde. Gözlerini, yiyecekmiş gibi dikmiş yüreksiz kocasına, iki eliyle itiyordu onu gerdek odasının kapısına doğru. Bir kediye benziyordu çeneleri arasında tuttuğu fareyi arasıra dişleriyle hafif hafif yoklayan bir kediye.

1923

İSA'NIN GÜNAHI

ARİNA, otelde hizmetçiydi. Ana merdivenin hemen yanındaydı yaşadığı yer, oysa kapıcının yardımcısı Seryoga, arka merdivenlerin orda yaşardı. Aralarında ayıp şeyler geçmişti. Arina, Palm Pazarında (*) Seryoga'ya bir armağan verdi - ikizleri. Ama çok geçmez, sular akar, yıldızlar parlar, erkeklik damarı kabarır bir erkeğin ve az sonra Arina yine irileşmeğe başlar; altı ayını doldurmuştur su gibi akar kadınların ayları. Ama Seryoga'nın askere gitme zamanı gelmiş çatmıştır. Al başına belâyı!

Arina gider der ki Seryoga'ya «Ne olacak, Seryoga? Seni bekleyip de ne olacak? Dört yıl ayrı kalacağız. Bu dört yılda, sen ne dersen de, bu dünyaya iki ya da üç çocuk daha getireceğim, hiç kuşkun olmasın. Otelde çalışmak, eteğini çemirleyip ortalıkta dolaşmak gibi birşey. Kim buraya gelir durursa sahibin odur, ister bir Yahudi olsun, ister bir başkası. Sen memlekete döndüğündeyse benim içim geçmiş olacak. Bitkin bir kadın olacağım. Sana yakışmayan bir kadın.»

Seryoga, «Öyle» diye başını sallar.

«İsteyenim çok benim. Müteahhit Trofimiç'i al - ama kibar değil o. Sonra, Nikola-Sviyatski Kilisesinin muhafızı İsai Abramiç var, zayıf, yaşlı bir adam ama olsun, senin o ezici gücünden bıkmıştım zaten. Bak sana şunu söyliyeyim, tıpkı günah çıkartır gibi söyliyeyim, gücüm kalmadı artık, yoruldum. Üç ay içinde yükümü boşaltacağım, son-

(*) Palm Pazarı Paskalyadan evvel gelen ve Hazreti İsa'nın Kudüs'e girişini kutlayan pazar günü.

ra bebeği alıp bir yetimhaneye götüreceğim ve dönüp o yaşlı adamla evleneceğim.»

Seryoga bunu duyar duymaz kemerini çıkarır ve bir kahraman gibi dövmeğe başlar onu, karnına, karnına vurur.

Arina, «Ağır ol,» der, «öyle hızlı vurma karnıma. Senın malın yatıyor orada, başkasınınki değil.»

Dayağın sonu gelmez bir türlü, erkeğin gözyaşı, kadının kam akar da akar, ama geçelim bunu.

Kadın, İsa'nın karşısına gelir sonunda.

«İşte böyle böyle» der, «Hazreti İsa, ben, Tverskaya Caddesindeki Madrid ile Luvr Otelindeki kadınım. Otelde çalışmak, eteğini çemirleyip ortalıkta dolaşmak gibi birşey. Bir adam gelip kalmasın orda, efendin ve sahibin odur artık, ister bir Yahudi olsun, ister bir başkası. Bir kulun daha var dünyada yaşıyan, kapıcının yardımcısı Seryoga. Geçen yıl Palm Pazarında ikizleri doğurdum ona.»

Ve bütün olanları anlatır İsa'ya.

Kurtarıcı İsa, «Peki, Seryoga askere gitmiyecek olsaydı?» diye sorar.

«Bir dene istersen bunu polis, gözünün yaşına bakmaz, sürüye sürüye götürür onu, hiç kuşkun olmasın.»

İsa, «Ya, doğru, polis» diyerek başını eğer, «onu hiç düşünmemiştim ben. Öyleyse bir süre namuslu oturman gerekecek belki de.»

Kadın, «Dört yıl ha?» diye bağırır. «Duyan olsa, hayvanlığını inkâr etmesi gerekecek sana inanması için. Hep eski çareler bu sizinkisi. Peki halk nasıl çoğalacak o zaman? Yoo, siz bana daha aklı başında öğütler verseniz iyi edersiniz.»

İsa'nın yanakları al al olur, kadının sözleri nazik bir noktaya dokunmuştur. Ama hiçbir şey söylemez o. Hiç kimse olmazı olur yapamaz Tanrı bile bilir bunu.

İsa, bütün azametiyle konuşur «Öyleyse dinle be-

ni, Tanrının hizmetkârı, ünlü günahkâr, bakire Arina. Burada cennette, ortalıkta boşuboşuna dolaşıp duran küçük bir melek var. Adı Alfred. Son günlerde elde avuçta tutulamaz oldu artık, ağlayıp sızlanıyor «Bana ne yaptın, Tanrım? Daha yirmimdeyken, daha güçlü kuvvetli bir delikanlıyken ne diye bir melek yaptın beni?» İşte, bu melek Alfred'i sana dört yıllığına koca olarak vereceğim. Senin kurtarıcın olacak o, senin koruyucun, tesellin olacak. Ondan çocuk yaparım diye de korkma bir ördek yavrusu bile doğuramazsın ondan, değil bir bebek, çünkü çok hoş çocuktur ama ciddiyet arama onda.»

Hizmetçi kız Arina minnet gözyaşları döker. «Benim istediğim de bu. Onların ciddiyeti değil mi, her iki yılda üç kez mezarın başına götürüp geri döndüren beni?»

«Tanrının çocuğu Arina, tatlı bir dinlenme devresi geçireceksin. Duaların bir şarkı kadar hafif olsun. Amin.»

İşte böylece kararlaştırılır. Alfred içeri getirilir körpecik, narin, genç bir adamdır. Soluk mavi omuzlarının gerisinde çırpınan, cennette cilveleşen iki kumru gibi, bir gül yaprağı hafifliğinde dalgalanan iki kanadıyla. Arina şefkatten, o yumuşak kadın kalbi götürmediğinden ağlıyarak güçlü kollarıyla sarar onu.

«Alfred, ruhum, tesellim, güveyim benim...»

Ayrılırken, İsa ona her gece yatmadan önce meleğin kanatlarını çıkartmasını sıkısıkıya tenbih eder. Kanatlar, kapılardaki gibi menteşelerle tutturulmuştur; kadın her gece onları çıkaracak, temiz bir çarşafa saracaktır, çünkü çok gevrektir bu kanatlar ve yatakta hareket ederken kopabilir bir bebeğin soluğu kadar hafiftirler.

Bu vesileyle oraya çağrılmış olan piskoposlar korosu gürül gürül övgüler okurken, İsa son defa olarak bu birleşmeyi kutsar. Yiyecek birşey dağıtılmaz, bir lokma birşey bile - cennette böyle âdetler yoktur. Arina ile Alfred sarmaş dolaş, ipek bir merdivenden doğruca dünyaya ko-

şarlar. Petrovka'ya, herşeyin en iyisinin satıldığı caddeye gelirler. Kadının birşeyler alması gerektir Alfred'ine; çünkü, hani nasıl derler, yalnız çorapları noksan değildir ayağında, anadan doğduğu günkü gibi çırılçıplaktır Alfred. Rugandan yarım çizmeler satınalır ona, damalı jerse pantalon, güzel bir avcı ceketi ve elektrik mavisi bir yelek.

«Gerisini evde buluruz» der.

O gün Arina'ya iş tutturulmaz. Seryoga gelir, yaygarayı basar ama o, dışarı bile çıkmadan kilitli kapının arkasından «Sergey Nifantiyiç, ayaklarımı yıkıyorum şimdi, ne olur daha fazla gürültü etme» der, «çek git.»

Bir kelime daha söylemeden çeker gider Seryoga - meleğin gücü daha şimdiden kendini göstermeğe başlamıştır.

Akşam olur, Arina tüccarlara yaraşır bir sofra kurar-kadınların o şeytanca gösteriş merakı! Yarım litre votka, ayrıca şarap, patatesli Tuna ringa balığı, semaverle çay demlenmiş. Alfred, bu dünya nimetlerinden payını alınca ölü gibi bir uykuya dalar. Arina, göz açıp kapayıncaya kadar kısa bir zamanda Alfred'in kanatlarını menteşelerinden çıkarır, sarıp sarmalar, sonra kollarında yatağa götürür meleği.

Yıpranmış, günahkâr yatağında kuş tüyünden yastıklar üzerinde kar gibi beyaz bir mucize yatıyordur işte ayın gümüş ışığı arada bir kırmızıya da dönerek odaya yayılıyor, meleğin parlayan ayaklarının ucunda asılıp kalıyordur. Arina ağlar, sevinir, şarkı söyler ve dua eder. Arina, bu lânetli yeryüzünde görülmemiş bir mutluluk bağışlandı sana! Kadınlar içinde bir sensin kutsanan!

Votkayı son damlasına kadar içmişlerdir, etkisini göstermeğe başlar votka. İkisi de uykuya dalar dalmaz Arina gider, o ateşli, altı aylık karnıyla Alfred'in üstüne yuvarlanır. Bir melekle uyumak yetmezdi, hemen yanıbaşında horlayan, horuldayan biri olmasın, yetmezdi ona kaba,

kudurgan karıya yetmezdi ki bu! Hayır, karnını, Seryoga'nın şehvetiyle irileşmiş karnını da ısıtmalıdır. İşte böylece, o sarhoş uykusu içinde soluksuz bırakıp boğar onu, o koca vücudu altında ezer ve ölür melek; kanatları, Arina'nın çarşaflara sardığı kanatları, solgun gözyaşları döker.

Şafak söker bütün ağaçların boyunları eğrilmiştir. Uzak kuzey ormanlarında çam ağaçları birer rahip haline dönmüş, sessiz bir tapınış içinde dizleri üstüne düşmüşlerdir.

Kadın bir kez daha çıkar İsa'nın tahtı önüne. Omuzları geniştir, güçlüdür, genç ceset iri kırmızı kollarından sarkmaktadır.

«Al işte, gör Hazreti İsa...»

Ama İsa'nın yumuşak yüreği dayanamaz artık buna, öfkeyle lânetler kadını:

«Bugünden sonra sen de dünyadaki lânetlilerden biri olacaksın Arina» der.

Kadın, duyulur duyulmaz bir sesle, «Ama nasıl olur Hazreti İsa?» diye karşılık verir. «Vücudumu bu kadar ağır yaratan ben miyim, yeryüzünde votkayı imbikten çeken ben miyim, bir kadın ruhunu budala ve yalnız yaratan ben miyim ki?»

Hazreti İsa, «Daha fazla rahatsız etme beni» der, «Meleğimi boğdun benim, pis yaratık.»

Ve Arina, berbat bir rüzgârla yeryüzüne geri atılır, doğru Tverskaya caddesine, günlerini geçirmeğe mahkûm edildiği Madrid ile Luvr oteline. Bir kere oraya düşünce dur durak olmaz artık hiç bir şeye. Seryoga, askere alınmadan önceki son günlerini içkiyle, kadınlarla geçirmektedir. Kolomna'dan yeni gelmiş olan müteahhit Trofimiç, kırmızı yanaklı, iri Arina'ya bakar, bakar da «Ah, ince bellim» der; sonra, sonrası belli.

İsai İbramiç'in, ihtiyar herifin kulağına gider o güzel

ince belin haberi, o dişsiz ağzıyla zoruna soluyarak o da damlar oraya:

«Bütün bu olanlardan sonra» der, «seninle resmen evlenemem. Ama başkalarının yaptığı gibi seninle yatabilirim.»

İhtiyarcık böyle şeyler düşüneceğine soğuk toprak ananın kucağında uzanıyor olmalıdır çoktan; ama hayır, Arina'nın ruhuna tükürmekte o da sırasını savacaktır. Sanki hepsi zincirden boşanmıştır aşçı yamakları, tüccarlar, yabancılar. Bütün gün çalışan insan gününü hoş geçirmek ister, keyfine bakar tabii.

Benim masalım burada bitiyor.

Arina, lohusa yatağına düşmeden önce - bu arada üç ay su gibi akıp geçmiştir arka avluya çıkar, kapıcı odalarının arkasına, o koskoca karnını ipek gibi göğe göstererek, budalaca:

«Gör, Hazreti İsa,» der, «ne karın! Çadıra düşen yağmur taneleri gibi tepip duruyorlar onu da bana mısın demiyor. Bir anlamı var mı yok mu bunun, bilmiyorum. Ama yetti artık.»

İsa, bu sözleri duyunca gözyaşlarıyla yıkar Arina'yı. Arina'nın önünde dizleri üstüne düşer Kurtarıcı.

«Bağışla beni küçük Arina. Sana bütün ettiklerimden dolayı bağışla günahkâr Tanrını...»

Ama Arina başını iki yana sallar ve dinlemek istemez bunları.

«Seni bağışlamak yok, Hazreti İsa» der, «Bağışlamak yok ve hiçbir zaman da olmayacak.»

1922

GÜVERCİNLİĞİMİN HİKÂYESİ

M. Gorki'ye

Bir güvercinliğim olsun diye deli olurdum çocukken. Bütün ömrümce hiçbir şeyi bu kadar istememişimdir. Ama babam, bir güvercinlik yapmak için gerekli tahta ile üç çift güvercin alacak parayı vereceğini, ancak dokuz yaşıma bastığımda sözverdi. Yıl 1904'tü. Kherson ilinde Nikolayev'deki ortaokulun hazırlık sınıfına giriş sınavlarına çalışıyordum o zaman. Bizimkiler orada yaşıyorlardı o sırada. Bu il yok şimdi tabii; kasabamız, Odesa bölümü ile birleşti.

Dokuz yaşındaydım, sınavlardan çok korkuyordum. Her iki dersten de Rus dili ve Aritmetik, en yüksek notlardan aşağı almamalıydım. Bizim ortaokulda not sistemi çok sıkıydı yüzde beş düşük not alabilirdiniz ancak. Bu yüzden, kırk çocuktan, yahudilerin ancak ikisi kazandı giriş sınavını. Öğretmenler, kazık sorular sorarlardı Yahudi çocuklarına; başka kimseye sorulmazdı böyle şeytani sorular. İşte bunun için, babam güvercin alacağını sözverdiği zaman her iki dersten de herkesin üstünde yüksek notlar almamı şart koştu. İşkenceydi onun yaptığı. O andan sonra, hayâl içinde, sonsuz, umutsuz, çocukça hayâller içinde yüzer oldum. Bu hayâllere dalmış olarak girdim sınava, ama yine de herkesten iyi notlar aldım.

Kitaplardan öğrenmekte ustaydım. Öğretmenler, şaşırtıcı sorular sormalarına rağmen aklımı karıştıramadılar; aç gözlü belleğimi yanıltamadılar. Herşeyi iyice öğrenmiştim; her iki dersten de en yüksek notları aldım. Ama on-

dan sonra herşey ters gitti. Marsilya'ya buğday ihraç eden mısır tüccarı Khraiton Efrussi, birisine 500 ruble rüşvet yedirdi. Notum A'dan —A'ya indirildi ve ortaokula Efrussi'nin oğlu girdi benim yerime. Babamın çok zoruna gitti bu. Altı yaşımdan beri elinden geleni öğretmeğe çalışmıştı bana; bu —A, bütün umutlarını kırdı. Efrussi'ye güzel bir dayak atmak, hiç olmazsa iki gemi hamalının eline birkaç kuruş sıkıştırıp dövdürmek istedi ama annem vazgeçirdi onu bu düşüncesinden; ben de gelecek yılki sınava, en aşağı sınıfın sınavlarına hazırlanmağa başladım. Bizimkiler, bir yılda hem hazırlık hem de birinci sınıf derslerini birlikte yapabileceğime, öğretmeni inandırmışlar benim haberim olmadan; ailemin içine düştüğü umutsuzluğu bildiğim için koskoca üç kitabı ezberledim Smirnovski'nin *Rus Dili Grameri*'ni, Yevtuşevski'nin *Problemler*'ini ve Putsikoviç'in *Eski Rus Tarihi El Kitabı*'nı. Çocuklar şimdi bu kitapları okumuyorlar, ama ben satır satır ezberlemiştim onları; ertesi yıl, Rusça sınavında Karavayev, rakipsiz bir +A verdi.

Bu Karavayev, Moskova Üniversitesini bitirmiş, kırmızı yüzlü titiz bir adamdı. Otuzunda vardı, yoktu. Erkek yanakları bir köylü çocuğununki gibi parlak kırmızıydı. Bir yanağında bir siğil vardı; bir tutam, kedi bıyığına benzer kül rengi kıl fışkırmıştı siğilden. Sınavda, Karavayev'den başka, okulda ve bütün ilde gürültücü bir adam olarak tanınan Müdür Yardımcısı Pyatnitski de vardı. Müdür Yardımcısı, Büyük Petro'yu sorunca herşeyi unutur gibi oldum bir an, sonumun yaklaştığının farkına vardım bir cehennem uçurumu açmış ağzını esniyordu önümde; sevinç ve umutsuzlukla çevrili çıplak bir uçurum...

Büyük Petro hakkında, Putsikoviç'in kitabı ile Puşkin'in mısralarından ezbere birçok şey biliyordum. Bu mısraları okudum; bir deste oyun kâğıdının karılışı gibi yüzler birden karmakarışık oldu önümde, altı üstüne geldi.

Ben okudukça devam etti bu karışma, bir ara titriyerek, vücudumu gererek, bütün gücümle avazım çıktığı kadar Puşkin'in dörtlüklerini haykırıyor buldum kendimi. Bir türlü susmuyordum, kimse de susturmuyordu beni. O kızıl körlük içinde, içimi dolduran o mutlak özgürlük duygusu içinde yalnızca Pyatnitski'nin gümüş rengi sakallı yüzünün bana doğru eğildiğinin farkındaydım. Sözlerimi kesmedi, yalnız, benim ve Puşkin'in adına sevinen Karavayev'e:

«Ne halk, bu senin küçük yahudilerin!» diye fısıldadı yaşlı adam. «İçlerinde şeytan var bunların.»

Bir an artık bağıramaz hale gelince ben:

«Çok güzel küçük dostum, fırla dışarı» dedi.

Sınıftan koridora çıktım; orada, badanasız duvara yaslanarak, o coşku halinden uyanmağa çalıştım. Etrafımda, Rus çocukları oynuyordu; merdivenlerin hemen üstünde okulun zili asılıydı; çocuklara bakmakla görevli hademe, oturacak yeri kırık bir iskemle üstünde kestiriyordu; hademeye baktım, yavaş yavaş uyandı. Dört bir yandan çocuklar sokuluyordu yanına. Ucu sivri birşey vardı ellerinde, dürtmek istiyorlardı, belki bir oyundu bu, ama birden Pyatnitski belirdi koridorda. Yanımdan geçerken bir an durdu, sırtından aşağı inen redingotu ağır ağır dalgalanıyordu. Bu zenginler sınıfından bir sıkıntı duydum, yaşlı adama biraz daha sokuldum.

«Çocuklar» dedi oğlanlara, «bu delikanlıya dokunmayın.» Ve koca elini şefkatle omuzuma koydu.

«Küçük dostum» diye devam etti bana dönerek, «baba bana söyle, birinci sınıfa alındın.»

Göğsünde büyük bir yıldız parıldıyor, ceket cebinin kapağında nişanlar şıngırdıyordu. Siyah üniformalı iri vücudu, dimdik bacakları üzerinde uzaklaşmağa başladı. Duvarların gölgeleri arasından, derin bir kanaldan geçen bir mavna gibi yürüyerek, okul müdürünün odasının kapısın-

da kayboldu. Ufak tefek uşak, şıngırdıyan bir çay tepsisi götürdü içeri; ben, fırladım dükkâna gittim.

Dükkânda, bir köylü müşteri oturmuş, kandırılma korkusu içi içini yiyerek kaşınıyordu. Babam, beni görünce, köylüye kararında yardımcı olmaktan vazgeçti; daha ben söylemeden anladı ne söyliyeceğimi. Yardımcısını çağırıp, dükkânı kapamağa başlamasını söyleyerek, bana rozetli bir okul kepi almak için Katedral Caddesine fırladı. Zavallı annem, beni delicesine sevincimden uyandırabilmek için, işini bırakmak zorunda kaldı. Yüzü sapsarıydı; çok görmüş, çok geçirmişti. Boyuna beni yumuşatmağa çalışıyordu, nefret ediyormuş gibi itiyordu beni. Okula kabul edilenlerin ilân edilmesi gerektiğini, Tanrının bizi cezalandıracağını, okul şapkasını çok erken aldığımız için herkesin bize güleceğini söylüyordu. Sapsarıydı yüzü, gözlerimden, kaderimizi okumağa çalışıyordu. Yüzüme, sakat bir çocuğa bakar gibi acı bir şefkatle bakıyordu, ailemizin ne kötü günler için yaratılmış olduğunu bir o biliyordu çünkü.

Ailemizdeki bütün insanlar, yaradılıştan güvenilir ve kolayca kandırılabilir kimselerdi. Elimizi nereye atsak oradan kopuyordu. Büyükbabam, Belya Çerkov bölgesinde bir yerde hahamlık ederdi bir zaman. Küfürbazlık yüzünden işten atıldı, kırk yıl, yabancı dil öğreterek, hay huy içinde dağınık bir hayat yaşadı. Seksen yaşında aklını da kaybetmeğe başladı yavaş yavaş. Babamın kardeşi Leo amcam, Volojin'de Talmud Akademisinde okumuştu. 1892'de askerlikten kurtulmak için kaçtı, gitti Kiev askerî bölgesindeki komiserlikte çalışan birinin kızını kaçırdı. Kızı aldı, Kaliforniya'ya Los Angeles'e götürdü; orada terketti onu ve kendisi, bir serseriler evinde Zenciler, Malaya'lılar arasında öldü. Ölümünden sonra Amerikan polisi Los Angeles'ten, kalan eşyasını gönderdi kahrevengi çelik çemberlerle bağlı büyük bir sandıktı bu. İçinde, jim-

nastik gülleleri, kadın saçları, amcamın dua şalı, sapı yaldızlı kırbaçlar, yapma incilerle süslü kutular içinde kokulu çaylar vardı. Bütün aileden kala kala, Odesa'da yaşıyan deli Simon-Wolf enişte, babam ve ben kaldık. Ama babam, insanlara güvenirdi, bu yüzden de ilk izlenimleri, ilk sevgisi bozulmasın diye kaçardı onlardan. Bunun için, bir türlü bağışlamazlardı babanı, aldatırlardı hep. Babamsa, hayatının, kötü bir kaderin elinde oyuncak olduğuna, hiçbir yönü ile kendisine benzemeyen acayip bir varlığın, peşinden kovaladığına inanırdı. Böylece, bütün ailemizden yalnızca ben kalıyordum anneme. Bütün yahudiler gibi kısa boyluydum, zayıftım, çok okumaktan gelen başağrılarım vardı. Annem bütün bunları görüyordu. Kocasının dilenci gururu, ailemizin bir gün yeryüzündeki herkesten daha zengin, daha güçlü olacağına dair akıl almaz inancı hiçbir zaman gözlerini kamaştıramamıştır. Başarımızı arzu etmezdi, bir okul ceketini erkenden satınalmaktan korkardı, razı olabildiği tek şey, resmimin çekilmesi oldu. 20 Eylül 1905'te, birinci sınıfa kabul edilenlerin listesi okula asıldı. Listede benim de adım vardı. Bütün hısım akraba, gelip gidip listeye baktı, hattâ babamın amcası Şoyl bile... Pazarda balık sattığı için, bu övüngen yaşlı adamı severdim. İri, şişman elleri hep nemli, balık pullarıyla kaplı olurdu, türlü dünyaların soğuğu sinmişti ellerine, ne güzel kokardı. Şoyl, aynı zamanda 1861 Polonya Ayaklanması üstüne uydurduğu hikâyelerle de birçoklarından farklıydı. Yıllarca önce, Skvira'da meyhanecilik etmişti Şoyl; L. Nikola'nın askerlerinin, Kont Godlevski'yi ve öbür Polonyalı isyancıları kurşunladığını görmüştü. Ama görmemiş de olabilir. *Şimdi* anlıyorum da, Şoyl, bilgiçlik taslıyan bir cahilden, bilgisiz bir yalancıdan başka birisi değilmiş, ama onun uydurma masallarını hiçbir zaman unutmamışımdır, güzel masallardı onlar. Ya işte öyle, o gün, budala ihtiyar Şoyl bile gitti okula, üzerinde benim

de adım yazılı listeyi okumağa; ve o akşam, o yoksul balomuzda dansetti, zıpladı durdu.

Babam, baloyu, benim başarımı kutlamak için düzenlemişti; bütün arkadaşlarını — hububatçıları, emlâk komisyoncularını, bizim oralarda tarım âletleri satan gezici satıcıları — çağırmıştı. Bu satıcıların, ne edip edip, bir makine satamıyacağı adam olamazdı. Köylüler ve çiftlik sahipleri illâllah demişti ellerinden; şu ya da bu şeyi satınalmadan yakasını kurtaramazdı insan bunlardan. Bütün yahudilerin içinde satıcılar, en gözaçık ve en neşeli insanlardır. Eğlencemizde, üç kelimeden ibaret ama, uzadıkça uzayan, bir sürü gülünç ses oyunlarıyla dolu Hassid şarkıları söylediler. Bu gülünç seslerdeki güzelliği, Passover bayramını Hassidlerle geçirecek kadar çok parası olanlar ya da onların gürültülü Volhinian sinagoglarını gezmiş olanlar farkedebilir. Satıcılardan başka, bana Torah ve eski İbranice öğretmiş olan yaşlı Lieberman da varlığıyla şereflendirdi bizi. Bizim çevrede Mösyö Lieberman diye bilinirdi. İçmesi gerekenden çok fazla Besarabya şarabı içti o gece. Yeleğinin altından, geleneksel ipek kuşağının uçları görünüyordu. Eski İbrani diliyle, sağlığıma kadeh kaldırmayı teklif etti. Bu kadeh kaldırışta annemi, babamı kutladı; benim, düşmanlarımı bir tek savaşta yendiğimi söyledi sarkık yanaklı rus oğlanlarını yenmiştim, bizim aşağılık, sonradan görmelerimizin oğullarını yenmiştim. Eski günlerde, Yahuda Kıralı Davut'un Golyat'ı yenişi gibi ben de yenmiştim Golyat'ı; halkımız da kafa güçleriyle, etrafımızı sarmış, kanımıza susamış düşmanları yenecekti. Mösyö Lieberman bunları söyler söylemez ağlamaya başladı, ağladıkça daha çok şarap içti ve «Viva!» diye bağırdı. Konuklar bir daire çevirerek etrafında, modası geçmiş kadril dansı yaptılar onunla, tıpkı ufak bir kasabada yahudi düğünündeymişler gibi. Herkes mutluydu balomuzda. Annem bile, sevmemesine ve başkalarının da na-

sıl hoşlandığını anlıyamamasına rağmen bir yudum votka içti. Sırf bu votkaya düşkünlüklerinden dolayı bütün Rusları kaçık sayardı; Rus kadınlarının kocalarıyla nasıl geçinebildiklerini aklı almazdı.

Fakat mutlu günlerimiz daha sonra geldi. Bir sabah, okula gitmeden önce annemin bana sandviç hazırladığı gün örneğin; örneğin, okul eşyalarımı satın almağa çıktığımız gün kalem kutusu, para kutusu, el çantası, kalın ciltli yeni kitaplar ve parlak kaplı alıştırma kitapları. Dünyada hiç kimse yeni şeyleri çocuklar kadar sevemez. Bir yenilik kokusu almasınlar, tıpkı tavşan kokusu almış tazılar gibi titrerler, büyüyünce ilham diye adlandırdığımız çılgınlık hissini duyarlar. Annemde de vardı bu yeni şeylere sahip olmanın katıksız, çocukça sevinci. Hemen tam bir ayda alıştık kalem kutusuna, sabahın alaca karanlığında apaydınlık büyük masanın köşesinde çayımı içip, kitaplarımı çantama yerleştirmeğe. Mutluluğumuza bir ayda alışabildik ancak; ve güvercinler, ders yılı ortasında geldi ancak aklıma.

Herşeyi hazırlamıştım güvercinler için bir buçuk ruble param ve büyükbaba Şoyl'un — biz öyle çağırırdık onu — verdiği bir sandıktan bozma güvercinliğim hazırdı... Kahverengine boyanmıştı. On iki çift güvercine yuva vardı içinde, tavanına tutturulmuş halkalar vardı; bir de, yabancı kuşları yakalamak için benim icadım bir özel kafes. Herşey hazır bekliyordu. 20 ekim pazar günü kuş pazarına yollandım, ama beklemediğim büyük engeller çıktı yoluma.

Bu anlatmış olduğum olaylar, yani ortaokulun birinci sınıfına kabul edilişim, 1905 sonbaharında geçti. İmparator Nikola o günlerde bir anayasa bağışlıyordu Rus halkına. Yırtık pırtık paltolu hatipler, yaya kaldırımın kenar taşları üzerine çıkıp tumturaklı nutuklar çekiyorlardı halka. Geceleyin sokaklarda tabanca, tüfek sesleri işitiliyor-

du; bunun için annem, kuş pazarına gitmemi istemiyordu. 20 Ekim sabahı erken saatlarda, bitişikteki evin çocukları, tam polis karakolunun yanında uçurtma uçuruyorlardı; sucumuz, bütün kovalarını bir yere bırakmış, kıpkırmızı yüzü ve briyantinli saçlarıyla caddelerde dolaşıyordu. Sonra, fırıncı Kalistov'un oğullarını gördük deriden bir jimnastik atını caddeye sürüklemişler, yolun ortasında jimnastik yapmağa başlamışlardı. Kimse engel olmağa çalışmıyordu onlara; hattâ polis Semernikov, boyuna daha yüksek atlamağa kışkırtıyordu. Semernikov'un belinde, karısının ördüğü ipek bir kuşak sarılıydı, çizmeleri hiçbir zaman bu kadar parlak boyanmamıştı. Her zamanki üniformasından ayrı bu hali, herşeyden çok korkuttu annemi. Polisi görünce dışarı çıkmamamı istedi, ama ben arka yoldan usulca fırladım ve kuş pazarına koştum; kuş pazarı, istasyonun arkasındaydı.

Kuş pazarında, güvercin meraklısı İvan Nikodimiç, her zamanki yerinde oturuyordu. Güvercinlerden başka tavşanlar da satıyordu, bir de tavus kuşu. Kuyruğunu açmış tavus kuşu, başını heyecansızca bir yandan öbür yana döndürerek bir tüneğin üstünde oturuyordu. Pençesine bir ip bağlanmıştı, ipin öbür ucu, Nikodimiç'in altındaki hasır iskemlenin bacağına bağlıydı. Oraya varır varmaz, yaşlı adamdan, güzel kuyruğu bol tüylü, kiraz rengi bir çift güvercinle, bir çift de tepeli güvercin satınaldım, gömleğimin altındaki torbaya sakladım. Bu alışverişten sonra kırk kopeğim kalmıştı ancak; yaşlı adam, bu paraya bir çift dişi ve erkek Kryukov cinsi güvercin satmazdı, imkânsız. Kryukov güvercinlerinin kısa, düğme gibi güzel gagalarını severdim. Kırk kopek normal bir fiyattı ama kuşçu boyuna çekişip durdu benimle fiyat üzerinde. Pazarlığımızın sonunda, başka alıcı olmadığını da görünce İvan Nikodimiç, eliyle işaret etti bana. Herşey istediğim gibi gidiyordu ama, kötüye döndü sonunda.

Saat onikiye doğru, belki biraz daha geç, keçe çizmeli bir adam geçti meydandan. Şiş ayakları üzerine hafiften basıyordu, yıpranmış yüzünde gözleri canlı canlı parlıyordu.

Kuşçunun yanından geçerken, «İvan Nikodimiç» dedi, «eşyalarını topla. Kudüs aristokratlarına bir anayasa bağışlanıyor şehirde. Balık Sokağında Büyükbaba Babel'e gösterdiler Anayasa'nın ne olduğunu.»

Bunları söyledi ve kafeslerin arasından, bir tarla kenarında yürüyen çıplak ayaklı bir rençber gibi ayaklarının ucuna basa basa yürüdü gitti.

İvan Nikodimiç kendine gelince, «Yapamazlar» diye mırıldandı. Daha sert, «Hayır, yapamazlar!» diye bağırdı. Tavşanlarını, tavus kuşunu toplamağa başladı ve kırk kopeğe önüne itti Kryukov cinsi güvercinleri. Güvercinleri koynuma sakladım ve kuş pazarından kaçmakta olan halkı seyrettim. İvan Nikodimiç'in omuzundaki tavus kuşu oldu en son giden. Soğuk ve rutubetli bir sonbahar göğündeki güneş gibi oturuyordu yerinde; pembe bir nehir kenarındaki temmuz gibi, uzun serin otlarda bembeyaz sıcak bir temmuz gibi oturuyordu. Pazarda kimse kalmamıştı, pek uzak olmayan bir yerden tabanca sesleri geliyordu. İstasyona koştum, karışıklık içindeki bir meydandan geçtim ve boş, dar bir toprak sokaktan aşağı koştum. Sokağın sonunda, küçük bir tekerlekli koltukta ayaksız Makarenko oturuyordu o tekerlekli koltuğu ile bütün kasabayı dolaşırdı bir tepsi içinde sigara satarak. Bizim caddedeki oğlanlar tek tek sigara satınalırdı ondan, çocuklar severlerdi onu; ona doğru koştum sokağın ucuna.

Koşmaktan nefesim kesilmiş, soluk soluğa, «Makarenko» dedim ve ayaksız adamın omuzuna dokundum, «Şoyl'u gördün mü?»

Cevap vermedi sakat adam. Kırmızı, yağlı, ablak yüzünde bir ışık parlar gibi oldu, herbiri birer demir parça-

sı yumruklarını sıktı. Karısı Kate, arkasına bir yastık koyduktan sonra yere saçılmış birşeyleri cinslerine göre ayırırken, heyecandan sandalyesinde oturamıyordu.

Ayaksız adam, «Kaç tane?» diye sordu ve karısının cevabının dayanılmaz olacağını daha şimdiden biliyormuş gibi bütün gövdesiyle kadından uzaklaştı.

Kate, vücudunu doğrultmadan, «Ondört çift tozluk» dedi, «altı çarşaf. Şimdi başlıkları sayıyorum.»

Hıçkırığa benzer, boğulur gibi bir sesle, «Başlıklar!» diye bağırdı Makarenko, «Anlaşıldı Katerin, Tanrı bula bula beni buldu, anlaşıldı, hepsinin cevabını vermem gerek. Herkes top top kumaş taşısın arabayla, herkes istediğini alsın da *bize* başlıklar kalsın yalnız.»

Ve gerçekten de, güzel yüzü alev alev yanan bir kadın geçti koşarak yanımızdan. Bir koluyla bir sürü fesi, öbür koluyla da bir kumaş parçasını sımsıkı yakalamıştı; hem sevinç, hem umutsuzluk dolu bir sesle, yanlış yola sapmış olan çocuklarına bağırıyordu. Koşa koşa giderken bir ipek elbiseyle mavi bir bulûz uçuşuyordu arkasından. Peşinden tekerlekli koltuğunu koşturan Makarenko'ya aldırmadı. Bacaksız adam yakalıyamadı kadını. Bütün gücüyle çevirirken pedalları tekerlekler çatırdıyordu.

Kulakları sağır edici bir sesle, «Küçük hanım» diye bağırıyordu, «nerden buldun o çizgili kumaşı?»

Ama uçuşan elbiseli kadın çoktan gitmişti. Köşeyi döner dönmez, sarsak bir araba fırladı peşinden. Arabanın içinde bir köylü dimdik oturuyordu.

Adam, dizginleri hızla çekip ufak atların sırtında şaklatarak sordu, «Nereye koşuyorlar bunlar?»

Makarenko, suçlar gibi, «Herkes Katedral Caddesinde» dedi, «herkes orada, oğul. Birşeyler bulursan bana getir. İyi para veririm.»

Adam, öne doğru eğildi arabada, alacalı atları kırbaçladı. Atlar, danalar gibi geriye atarak sağrılarını, dört-

nala kalktılar. Sarı, dar sokak daha sarı ve boş kaldı. Sonra bacaksız adam, parıltısı sönmüş gözlerini bana çevirdi.

«Tanrı bula bula beni buldu, herhal» dedi cansız cansız; «ben de ana baba çocuğuyum zahir.»

Ve cüzzamdan benek benek bir el uzattı bana doğru.

«Ne var torbanda?» diye sordu; göğsümü ısıtan torbayı çekti aldı elimden.

Koca elini torbaya soktu sakat adam, taklakçı güvercinleri el yordamıyla yakaladı ve kiraz rengi bir dişi güvercini çekti çıkardı. Kuş, ayaklarını geriye silkerek sessiz kaldı adamın avucunda.

Makarenko, tekerlekleri gıcırdatarak bana doğru geldi, «Güvercinler» dedi, «Allahın belâsı güvercinler» diye tekrarladı ve yanağıma çarptı güvercini.

Güvercini tutan eliyle hızlı bir tokat attı bana. Kate'in, arkasına koyduğu minder ters döner gibi oldu ve ben yeni ceketimle yere yuvarlandım. Kate, başlıkların üzerinden doğrularak, «Tohumları silinsin dünyadan» dedi. «Ne veletlerine, ne de pis pis kokan heriflerine tahammülüm var.»

Birşeyler daha söyledi bizim tohumlara dair ama hiçbirisini anlamadım. Yerde yatıyordum, ezilmiş kuşun bağırsakları şakaklarımdan aşağı sarkıyor, yanağımdan aşağı, yüzüme gözüme bulaşarak yuvarlanıyordu. Yumuşak güvercin bağırsakları alnıma kaydı, açık kalmış tek gözümü de kapadım, önümde uzanan dünyayı görmemek için. Ufacıktı bu dünya, korkunçtu. Hemen gözlerimin önünde bir taş vardı, koca çeneli bir kadının yüzüne benzeyecek biçimde yontulmuş ufak bir taş. Onun yanında bir parça ip, hâlâ nefes alan bir tutam tüy vardı. Dünyam ufacıktı, korkunçtu. Görmemek için gözlerimi kapadım, yatıştırıcı bir dilsizlik içinde altımda uzanan toprağa daha sıkı bas-

tırdım kendimi. Bu çiğnenmiş toprak, gerçek hayata hiç benzemiyordu, daha göreceği çok şey vardı gerçek hayatta. Uzaklarda bir yerlerde Felâket, güçlü bir ata binmiş geçiyordu bu toprağı; ama nal sesleri gittikçe zayıfladı ve kayboldu; sessizlik, bazan kederleri içinde çocukları boğan acı sessizlik, birden vücudumla nereye gittiği belli olmayan dünya arasındaki sınırı sildi, bozdu. Toprak, derinden derine rutubet kokuyordu, mezar kokuyordu, çiçek kokuyordu. Kokusunu çektim içime ve ağlamaya başladım, korkmuyordum ama. Her iki yanına sandıklar dizili tanımadığım bir cadde boyunca yürüyordum; kana boyanmış tüyler yüzümde, sanki pazarmış gibi süpürülmüş kaldırımlar arasından, acı acı ağlıyarak, hayatımda bir daha hiç ağlıyamadığım kadar dolu ve içimi yıkaya yıkaya ağlıyarak yürüyordum. Beyazlaşmış teller başımın üzerinde vınlıyor, bir bekçi köpeği önümde tırıs gidiyor, dar sokağın bir yanında, bir yelek giymiş genç bir köylü, Khariton Efrussi'lerin evinin penceresinin çerçevesini parçalıyordu. Bir tahta tokmağı bütün vücuduyla sallıyarak parçalıyordu çerçeveyi. Nefes alarak, sarhoşların o hoş sırıtışıyla, ter içinde ve heyecanlı gülümsüyordu etrafa. Bütün sokak, yarıyan, patlayan, havada uçuşan tahta sesleriyle doluydu. Köyünün bütün varlığı, eğilip bükülmekten, terlemekten Rusça olmayan acayip bir dilde acayip kelimeler bağırmaktan ibaret olmuştu. Bağırdı, şarkı söyledi, mavi gözleri dışarı fırlıyana kadar; Belediye binasından çıkan, önde bir Haç'ın taşındığı bir alay görününceye kadar. Yaşlı adamlar, Çar'ın, saçları dikkatle taranmış bir portresini taşıyorlardı başlarının üstünde; mezarlık azizlerinin resimlerini taşıyan bayraklar başlar üstünde dalgalanıyordu; coşmuş yaşlı kadınlar en önde uçuyorlardı sanki. Bu alayı gören köylü, tokmağını göğsüne bastırdı ve bayrakların peşine takıldı; bense, alayın son ucunun da geçmesini bekledikten sonra tenha yerlerden gizlice eve döndüm. Ev bomboş-

tu. Beyaz kapılar açıktı, güvercin yuvasının yanındaki çimen çiğnenmişti. Yalnız Kuzma hâlâ bahçedeydi. Bahçıvan Kuzma, sundurmada oturmuş, ölü Şoyl'u gömülmeğe hağırlıyordu.

Yaşlı adam beni görünce, «Rüzgâr, zavallı bir tahta yongası gibi sürükler, götürür seni» dedi. «Yıllar geçti sanki sen gideli. Büyükbabaya ne ettiler bak.»

Kuzma, hırıltı ile soludu, başını öte yana çevirdi, büyükbabanın pantalon yırtıklarından bir balığı dışarı çıkarmağa çalışıyordu. İki turna balığı sokuşturmuşlardı büyükbabaya biri, pantalonunun yırtığına, öteki, ağzına. Büyükbaba öldüğünde balıklardan biri hâlâ canlıymış, can çekişiyormuş.

«Hiçkimseye birşey yapmadılar da büyükbabaya yaptılar bunu» dedi Kuzma, balığı kediye fırlatırken. «Ağız dolusu sövdü onlara, tam lâyık oldukları gibi. Şahane küfürlerdi. Gözlerinin üzerine koyacak iki metelik bulsana.»

On yaşındaydım, ölünün meteliğe ne ihtiyacı olacağını bilmiyordum.

«Kuzma» diye fısıldadım, «kurtar bizi.»

Bahçıvana doğru gittim, yaşlı, kambur sırtına sarıldım bir omuzu öbüründen yukardaydı, onun sırtından gördüm büyükbabayı. Şoyl, göğsü içeriye doğru çökmüş, sakalı yukarıya kıvrılmış, çıplak ayaklarında yıpranmış ayakkapları, bıçkı tozları içinde yatıyordu. Herbiri bir yana ayrılmış ayakları kirliydi, leylâk rengindeydi, ölüydü. Kuzma, üzerine eğilmiş herşeyi inceden inceye hazırlıyordu. Ölünün çenesini bağladı, durdu baktı ölü vücuda, daha başka ne yapabilirim gibisine. Yeni yapılmış bir elbiseye titizleniyormuş gibi titizleniyordu, ölünün sakalını güzelce taradıktan sonra ancak rahatladı.

Gülümseyerek, «Sağında solunda kimi gördüyse sövdü saydı» dedi, cesede sevgiyle bakıyordu. «Tatarlar çık-

saydı yoluna çabuk defederdi onları, ama Ruslar geldi, kadınları da yanlarında, Ruski kadınları. Ruslar hiç bağışlamazlar, Ruskilerin ne olduğunu bilirim ben.»

Bahçıvan, ölünün altına biraz daha talaş tozu serpti, marangoz önlüğünü çıkardı attı ve elimden tutarak oradan uzaklaştırdı beni.

Elimi gittikçe daha sıkı tutarak, «Haydi babana gidelim» diye mırıldandı. «Sabahtan beri seni arıyor baban, mutlaka öldü diyor senin için.»

İşte böylece, kıyımdan kaçan annemin, babamın sığındığı vergi müfettişinin evine gittik Kuzma'yla birlikte.

1925

İLK AŞK

On yaşındaydım Galine adlı bir kadına âşık olduğumda. Soyadı Rubstov idi. Bir subay olan kocası Rus-Japon savaşına katılmış, 1905 ekiminde dönmüştü savaştan. Beraberinde bir sürü sandık getirmişti. Hemen hemen yarım ton çeken bu sandıklar perdeler, değerli silâhlar gibi Çin hatıralarıyla doluydu. Bahçıvan Kuzma, Rubstov'un bütün bu şeyleri Mançurya ordusunun istihkâm kolordusunda hizmet görürken yürüttüğü paralarla satın aldığını söylerdi bize. Başkaları da söylerdi bunu. Rubstov'lar mutluydu, bu yüzden başkalarının, kendileri hakkında dedikodu yapmaması çok zordu. Evleri bizimkine bitişikti, camlı terasları bizim arsaya doğru çıkıntılıydı, ama babam mesele yapmazdı bunu. Bir vergi müfettişi olan baba Rubstov, akıllı bir insan olarak bilinirdi kasabamızda Yahudilerle dosttu. Rubstov'un subay olan büyük oğlu savaştan dönünce gördük ki karısıyla gayet güzel geçiniyorlar.

Galine bütün gün kocasının elini bırakmazdı avucundan. Boyuna yüzüne bakar dururdu; bir buçuk yıldır görmemişti onu. Fakat bakışları korkuturdu beni, başımı öteye çevirir ve insan denen yaratığın o karanlık ve utanç veren yanını bir an farkederek titrerdim. Bir garip uykuya dalmak, bütün hayallerimi aşan bu hayatı unutmak isterdim. Galina, o güzelim örgüleri arasından sarkarak, zarif kırmızı pabuçları ve Çin işi elbisesiyle odadan odaya kayardı. Açık geceliğinin dantelleri altından, aşağıya doğru bastırılmış beyaz göğsünün şişkinliği ve iki yuvarlağın arasındaki çukur görünürdü. Elbisesinin üzerine pembe ipek ipliklerle dragonlar, kuşlar, gövdeleri delikli ağaçlar

işlenmişti.

Bütün gün, nemli dudaklarında anlamsız bir gülümseme, henüz açılmamış sandıkların, odanın ötesine berisine atılmış jimnastik merdivenlerinin tozunu alarak başıboş dolaşırdı. Çürük içindeydi her yanı Galina'nın, entarisini dizleri hizasından yukarı çekerek kocasına «İyi öp bebeği» derdi. Subay, dar süvari külotu ve mahmuzlu, yumuşak deriden düzgün çizmeleriyle uzun bacaklarını büker, döküntü içindeki döşemede dizleri üzerinde yürüyerek gülümser ve morarmış eti öperdi tam jartiyerin yukarısında, hafif bir şişkinliğin olduğu yeri.

Bu öpüşleri penceremden görürdüm ben, deli olurdum. Yakası açılmadık hayallerin altında ezilirdim ama ne diye anlatıyorum bunları sanki? On yaşında bir oğlanın aşkı ve kıskançlığı, neresinden bakarsanız bakın, yetişkin bir insanın aşkının ve kıskançlığının aynıdır. Pencere kenarına gitmez oldum, iki hafta kaçındım Galina'dan, ama sonra bir olay bizi bir araya getirdi.

1905'te Nikolayev'de ve Yahudilere yaşama izni verilen öbür şehirlerde Yahudi düşmanı kıyımlar patlak vermişti. Kiralanmış katillerden bir güruh babamın dükkânını yağma etmiş, büyükbabam Şoyl'u öldürmüştü. Bütün bunlar olduğunda ben sokaktaydım. O kötü gün, kuşçu İvan Nikodimiç'ten birkaç güvercin satınalmıştım. O yaşta, beş ya da daha fazla yıl güvercinlerim olmasını hayal etmiş durmuştum. Nihayet satın aldım, ama topal Makarenko suratıma vura vura öldürdü onları. Sonra Kuzma buldu beni, Rubstov'lara götürdü. Giriş kapılarına tebeşirle bir haç işareti çizilmişti. Kimse rahatsız etmiyordu onları, onlar da bizim aileyi evlerinde gizliyorlardı. Kuzma camlı terasa götürdü beni. Annemle Galina orada, yeşil yuvarlak odadaydılar.

«Gel yıkayalım seni» dedi Galina. «Gel yıkayalım seni, küçük haham. Yüzümüz tüylerle dolu, hem de kanlı

tüyler.»

Kollarıyla sardı beni ve keskin kokularla dolu bir koridora götürdü. Başım kalçasına hareket eden, nefes alan kalçasına yaslıydı. Mutfağa gittik, Galina başını musluğun altına soktu. Tuğla fırında bir kaz kızarıyordu; duvarda parlak tencere ve tavalar asılıydı; onların yanında, ahçının köşesinde, etrafı kâğıt çiçeklerle süslü Çar Nikola'nın portresi duruyordu. Galina, yanağımdaki son güvercin lekesini de yıkadı. Dudaklarının bütün açıklığı ile ağzımdan öpüp sonra iterek «Güvey gibi olacaksın şimdi, şeker oğlum benim» dedi.

Birden, «Biliyorsun, babanın başı dertte» diye fısıldadı. «Bütün gün, yapacak bir şeyi olmadan başıboş dolaşıp duruyor sokaklarda. Babanı eve getir.»

Pencereden, uçsuz bucaksız göğün altında bomboş sokağı ve yolun ortasında yürüyen kızılsaçlı babamı gördüm. Başı çıplak, yumuşak kızıl saçları uçuşarak yürüyordu; kâğıt önlüğü yanlış şekilde çapraz düğmelenmişti. Vlasov adında sarhoş bir işçi, omuzları pamuklu eski bir asker elbisesi giymiş, inatla peşinden geliyordu babamın.

Vlasov boğuk, heyecanlı bir sesle, «Babel, diyordu, Yahudiler bütün köşe başlarını tutsunlar diye hürriyet istemiyoruz biz. Çalışan insanın hayatını, çalışmasına karşılık, omuzlarındaki ağır yüke karşılık, ışık biraz. İşte bunu yapmalısın, ahbap. Duyuyor musun?»

İşçi babamın kolunu yakalamış, ondan bir şeyler istiyordu. Yüzünde, bir an, zil zurna sarhoş pırıltısı yansıyor, sonra kasvetli bir uykululuk havası kaplıyordu. Zayıf bacakları üzerinde iki yana sallanarak «Biz de Molokan Sect gibi yaşamak istiyoruz» diye mırıldanıyordu. «Biz de Molokan'lar gibi yaşamak istiyoruz ama eski müminlerin o tanrısını istemiyoruz. Yalnız Yahudiler görür onun nimetini, başkası değil.»

Vlasov, Yahudilerden başkasına acımayan Eski Mü-

minlerin tanrısına haykırdı vahşî bir umutsuzluk içinde. Ağlıyor, sendeliyor, kendi bilinmeyen tanrısına ulaşmağa çalışıyordu, ama bu sırada bir atlı kazak polisi çıktı önüne. Pantalonu sırma çizgili, belinde gümüş resmi geçit kemeri ile bir subay atını sürüyordu polisin önünde; başında siperlikli bir kep vardı. Subay ağır ağır sürüyordu atını, sağına soluna bakmaksızın. Sanki bir dağ geçidinden geçiyordu da sağına soluna bakması tehlikeliydi.

Kazaklar yanına gelince babam «Yüzbaşım» diye hafiften seslendi, başını elleriyle kavrıyarak; çamurda diz çöküp «Yüzbaşım» dedi babam.

Subay hâlâ ileriye bakarak ve limon rengi güderi eldivenli elini kepinin siperliğine götürerek «Elimden geleni yapıyorum» diye cevap verdi.

Tam önlerinde, Balık Sokağı'nın köşesindeki kalabalık, çiviler, makineler dolu sandıkları, benim okul elbiseli yeni resmimi sokağa fırlatarak, dükkânımızı yağma ediyor, altını üstüne getiriyordu.

Babam, dizlerinin üstünden kalkmadan «Bakın» diyordu, «Nem var, nem yok mahvediyorlar. Yüzbaşım, nedir bu, niçin?»

Subay bir şeyler mırıldandı ve limon renkli eldivenini kepine götürdü. Dizginlere dokundu ama at yürümedi. Babam atın önüne geçti dizleri üstünde sürünerek; atın kısa, güzel bacaklarını okşuyordu.

«Emrinizdeyim» dedi subay, dizginleri hızla çekti ve arkasında kazak polisi, sürdü gitti. Yüksek eğerlerinde soğukkanlı oturuyorlardı, hayalî dağ geçidinden geçip Katedral caddesinde kaybolurlarken.

Galina yine yavaşça itti beni pencereye.

«Babanı eve getir» dedi, «sabahtan beri bir lokma bir şey koymadı ağzına.»

Pencereden dışarı eğildim.

Babam benim sesimi duyunca döndü.

Anlatılmaz derecede yumuşak, şefkat dolu bir sesle «Oğlum» diye kekeledi.

İkimiz Rubstov'ların terasından, annemin uzandığı yeşil yuvarlak odaya yürüdük. Yattığı sedirin yanında gülleler, jimnastik âletleri yere saçılmıştı. Annem «bu lânetli para» diye bağırdı bize. «Herşeyden vazgeçtiniz onun için. İnsan hayatı, çocuklar, bizim acınası mutluluğumuz azıcık. Lânet paraya!» diye bağırıyordu, asıl sesine benzemeyen boğuk bir sesle. Yattığı sedirde şiddetle sarsılarak sustu sonunda.

Sonra birden, sessizlik içinde hıçkırıkları duyuldu. Başımdaki kepi alnıma kadar indirmiş, duvarın dibinde dineliyordum, bir türlü tutamıyordum hıçkırığımı.

Galina küçümseyen gülümseyişiyle «Yapma şekerim» dedi. Ayağında kırmızı pabuçları, pencereye gitti, acaip kornişlere Çin perdelerini asmağa başladı. Çıplak kollarını ipekli bir kumaş örtüyordu, kalçalarına kadar inen saç örgüleri capcanlıydı. Büyülenmiş gibi gözümü dikmiş bakıyordum.

Kitap kurdu bir oğlandım, uzakta parlak ışıklarla aydınlatılmış bir sahnedeymiş gibi bakıyordum ona. Sonra kendimi, bizim köşede dükkânı olan kömürcünün oğlu Miron olarak düşündüm. Yahudi Savunma Birliği'nin bir üyesi olarak hayal ettim kendimi. Miron gibi ben de iplerle tutturulmuş yırtık ayakkabılar giyiyordum, omuzumda işe yaramaz bir tüfek asılı yeşil bir kordonla. Bir tahta çitin yanında diz çöküp katillere ateş ediyorum. Çitin gerisinde bomboş bir arazi uzanıyor, şurada burada tozlu kömür yığınları. Allahlık tüfek hiç de iyi ateş etmiyor. Katiller sakallı, bembeyaz dişli, sinsi sinsi yaklaşıyorlar. Yaklaşan ölümden korkmuyorum, gurur duyuyorum ve gökte, dünyanın maviliği içinde Galina'yı görüyorum. On binlerce tuğladan örülü dev gibi bir evin duvarında bir mazgal deliği açılıyor. Bu mor ev bütün ağırlığıyla yükseliyor. En

üstteki mazgalda Galina duruyor ayakta. Mazgaldan, o erişilmez uzaklıktan alayla gülümsüyor, Kocası, subay, yarı giyinik, yanında duruyor ve boynundan öpüyor Galina'nın.

Hıçkırıklarımı durdurmaya çalışırken, bütün bunları düşündüm, Galina'yı daha şiddetle, daha sıcak, daha umutsuz bir aşkla sevebilirdim diye; ya da on yaşında bir çocuk için üzüntünün ölçüsü çok, çok büyük olduğu için belki de. Ey bana güvercinlerimin ölümünü bile, sonra Şoyl'un ölümünü bile unutturan gülünç hayaller!

Belki de, Kuzma, iğrenç bir Yahudi olan Aba'yla terasa gelmemiş olsaydı bütün o katilleri unutmuş olacaktım.

Geldiklerinde alacakaranlıktı. Terasta kötü, çarpık bir gaz lâmbası yanıyordu. Alev, umutsuzluğa eş oluyordu titrek parıltısıyla.

Kuzma içeri girer girmez «Büyükbabanın üzerini örttüm» dedi. «Uzanmış yatıyor orada, görmeğe değer doğrusu. Ha, zangoçu da getirdim. Ölüye gevezelik etsin biraz.»

Kuzma, zangoç Aba'yı işaret etti.

Bahçıvan, dostça «Biraz ağlasın, bırakın» dedi. «Zangoç karnını şişirirse, bütün gece rahat bırakmaz Tanrıyı.»

Kuzma sevimli kırık burnunu dört bir yana döndürerek eşikte duruyordu; ölünün çenesini nasıl bağladığını elinden geldiği kadar duygululukla anlatmak istiyordu bize. Ama babam sözünü kesti yaşlı Kuzma'nın. «Lütfen Reb Aba, dedi babam, rahmetli için dua et. Ne kadarsa vereceğim paranı.»

Aba o sıkıcı sesiyle «Ama ben ödemezsiniz diye korkuyorum» dedi ve çabucak bozulan sakallı yüzünü masa örtüsüne gömdü. «Rublemi alıp Arjantin'e, Buenos Aires'e gidersiniz, diye korkuyordum. Benim rublemle toptancılığa başlıyacaksınız.... toptancılığa» diyordu Aba gururlu du-

daklarını ısırıp, masanın üzerinden gazeteyi kendi önüne çekerken. Gazetede Çar'ın 17 ekim bildirisine, özgürlük ilânına dair bir hikâye vardı.

Aba, heceliyerek, ağzına aldığı sakalını çiğniyerek, «Özgür Rusya'nın yurttaşları» diye okudu «Özgür Rusya'nın yurttaşları, bu kutsal pazar günü hepinize selâmlar olsun...»

Yaşlı zangoç, yapraklanan gazeteyi kenarlarından tuttu. Şarkı söyler gibi bir sesle, uykudaymış gibi, aşina olmadığı Rusça sözcüklerin üzerinde acayip vurgular yaparak okudu. Aba'nın aksam, anayurdundan bir Rus limanına henüz gelmiş bir zencinin şaşkın mırıltısına benziyordu. Annemi bile güldürdü.

Annem, ileri doğru eğilerek, «Günah işliyorum» dedi. Gülüyorum, Aba, en iyisi, sen nasılsın, onu söyle bana, sen, ailen?»

Aba «Bana başka şey sorun» diye homurdandı, ağzındaki sakalını bırakmaksızın ve gazeteyi okumağa devam etti.

Babam Aba'nın sözlerini tekrarlıyarak «Başka şey sorun ona» dedi, odanın ortasına doğru yürüdü. Gözyaşları arasında bize gülümseyen gözleri yuvalarında döndü ve bizim göremediğimiz bir noktaya dikildi.

Dümdüz, patlamaya hazır bir sesle «Oy, Şoyl» dedi babam, «Oy, Şoyl, iyi insan...»

Görüyorduk, her an bağırmağa başlıyabilirdi, ama annem bizden önce davrandı.

«Manus» diye bağırdı, bir anda saçları darmadağın oldu ve kocasının göğsünü yırtmağa başladı. «Baksana, nasıl hasta oğlumuz! Duymuyor musun nasıl hıçkırıyor? Duymuyor musun Manus?»

Babam durdu.

«Raşel» dedi mahcup, «Şoyl için nasıl üzüldüğümü anlatamam sana.»

Mutfağa gitti ve bir bardak suyla döndü.

Aba bana doğru gelerek «İç bakalım, küçük aktör» dedi. «İç şu suyu. Bir buhurdan ölmüş bir insana iyi gelirse, bu su da sana iyi gelir.»

Haklıydı hiçbir faydası olmadı suyun. Hıçkırıklarım arttı. Bir feryat koptu göğsümden. Dokunması hoş bir şişlik belirdi boğazımda. Şişti, genişledi, gırtlağıma yayıldı ve boynumda dışarıya vurdu, şişlik, O şişliğin içinde yırtık ve kesik nefesim balonlaşıyor gibiydi, tıpkı kaynayan su gibi. Gece yarısına doğru, bütün hayatım boyunca olduğum gibi düşük kulaklı bir oğlan değildim artık, acıdan kıvranan bir külçeydim; annem boyu uzamış, endamı güzelleşmiş annem, bir şala sarınarak, bitkin Galina'ya yaklaştı.

Güçlü, çınlayan bir sesle «Sevgili Galina» dedi «seni ve aileni rahatsız ediyoruz, ah! öyle mahcubum ki. Sevgili Galina.»

Yanakları ateşten al al, Galina'yı kapıya doğru itti annem. Sonra aceleyle bana döndü ve iniltilerimi susturmak için ağzımı tıkadı.

«Dayanmaya çalış» diye fısıldadı, «Anneciğinin hatırı için dayanmaya çalış.»

Ama mümkün olsaydı bile dayanmıya zorlamıyacaktım kendimi, çünkü hiç bir utanma hissi duymuyordum artık. Hastalığım böylece başladı. O zamanlar on yaşındaydım. Ertesi sabah doktora götürdüler beni. Kıyım devam ediyordu, ama bize dokunmadılar artık. Şişman bir adam olan doktor, «sinir bozukluğu» dedi.

Uzmanlara danışmak için hiç vakit geçirmeden Odesa'ya gitmemizi, sıcak hava ve deniz banyosu için orada bir süre kalmamızı söyledi.

Öyle yaptık. Bir kaç gün sonra annemle birlikte Odesa'ya, büyükbabam Leivi-Itzhok ile Simon enişlemlere gittik. Sabah vapuruna bindik, öğle olmadan Bug'un kahve-

rengi suları, denizin koyu yeşil dalgalarına bıraktı yerini. Deli büyükbabam Leivi-İtzhok'un evindeki hayat başlıyordu artık, çocukluğumun on yılını geçirdiğim Nikolayev'e ebediyen veda ettim. Şimdi, o üzüntülü günleri hatırlarken, bütün hayatım boyunca bana işkence eden hastalıkların başlangıcını, erkenden çöküşümün nedenini buluyorum o günlerde.

1925

EVİMİZ

Yalancı bir oğlandım küçükken. Çok okumamdan geliyordu bu da; hayâl gücüm fazlasıyla çalışıyordu. Gündüz derslerde, paydoslarda, eve dönerken yolda, geceleyin masanın altında masa örtüsüyle gizlenerek okurdum. Bir kez burnum girmesin kitabın içine, okuldan kaçıp limanda gezinmek, Yunan Caddesindeki kahvelerde bilârdo sanatını öğrenmek, Langeron'da yüzmeğe gitmek gibi gerçekten önemli olan herşeyi bir kenara bırakırdım. Arkadaşım yoktu. Kim isterdi, benim gibi bir çocukla zamanını boş yere harcamayı?

Birgün, sınıfımızın en çalışkan öğrencisi Mark Borgman'ın elinde Spinoza'ya dair bir kitap gördüm. Henüz bitirmişti kitabı, öbür çocuklara İspanyol Engizisyonu üstüne birşeyler anlatmadan edemezdi tabii. Oysa bütün yaptığı, uzun uzun kelimeleri ağzının içinde yuvarlamaktı şiir yoktu söylediklerinde. Kendimi tutamayıp araya girdim. Beni dinlemek isteyenlere, eski Amsterdam'a, getto'nun alacakaranlığına, elmas işleyen filozoflara dair birşeyler anlattım. Okuduklarıma kendimden de birşeyler katıyordum. Zorunluydum buna. Hayâl gücüm, acıklıyı daha da ağırlaştırıyor, sonları değiştiriyor, başlangıçları daha anlaşılmıyacak biçimde karıştırıyordu. Spinoza'nın ölümü, özgür ve yapayalnız ölümü bana bir savaş gibi görünüyordu. Sanhedrin, ölmekte olan insanı pişman göstermeğe çalışıyordu ama yapamıyordu. Rubens'i düşünüyordum. Rubens, Spinoza'nın ölüm yatağı başında dinelmiş, ölünün yüzünün maskını alıyor gibi geliyordu bana.

Okul arkadaşlarım, öyle heyecanla anlattığım hayâlî

masalı ağızları bir karış açık dinlediler; zil çalınca istemiye istemiye dağıldılar. Borgman, öbür paydosta beni buldu, koluma girdi, birlikte gezinmeğe başladık. Çabucak anlaştık. Borgman, çalışkan bir öğrenci olarak hiç de fena değildi. İlkokul bilgisi, onun zehir gibi kafası yanında, gerçek bir kitabın sayfa kenarlarına yazılmış notlar gibi kalırdı. On iki yaşında budalalardık. Borgman'ı, alışılmamış bilge bir hayatın beklediğini söyliyebilirdik. Derslere çalışmazdı bile, yalnızca dinlerdi. Bu ağırbaşlı, aklıbaşında çocuk, herşeyi, basitin basiti herşeyi bozup yeniden kurma huyum yüzünden bana bağlandı.

O yıl üçüncü sınıfa geçtik. Okul karnemde «zayıf»lar başta geliyordu. Öyle acayip, öyle hayalperest bir oğlandım ki, öğretmenlerim uzun uzun düşündükten sonra «çok zayıf» not vermemeyi uygun gördüler, ben de öbürleriyle birlikte sınıfı geçtim. Yazın başlangıcında Borgman, Odesa dışındaki villâlarına çağırdı beni. Babası, Dış Ticaret Bankasının müdürüydü. Odesa'yı, bir Marsilya'ya ya da bir Napoli'ye döndüren kişilerden biriydi. Eski günlerin Odesa'lı tüccar mayası vardı içinde; o şüpheci, hoş, hafifmeşrep insanlardan biriydi. Elinden gelse Rusça konuşmazdı Baba Borgman, Liverpul'lu kaptanların o kaba, kesik kesik diliyle derdini anlatmağı yeğ görürdü. Nisanda İtalyan operası şehrimize geldiğinde, Borgman'ların evinde Kumpanya üyeleri için bir akşam yemeği verilmişti. Odesa tüccarlarının sonuncusu, göbekli banker, koca göğüslü primadonnayla iki aylık bir aşk oyununa daldı. Primadonna, ayrılırken, hiç de rahatsız edici olmıyan birtakım anılarla, zevkle seçilmiş ama pahalı olmıyan bir gerdanlık götürüyordu beraberinde.

Yaşlı adam, Arjantin konsolosu ve borsa idare meclisi başkanıydı. Onun evine çağrılmıştım ben de. Bobka Halam, bu haberi bütün avluya duyurdu yüksek sesle. Elinden geldiğince giydirip kuşattı beni; ve altıncı Büyük Çeş-

me durağına gitmek üzere buharlı küçük tramvaya bindim. Villa, tam deniz kıyısında, kırmızı, dik ve alçak bir burunun üzerindeydi. Burunda küpe çiçekleri ve top top kırkılmış fundalarla dolu bir bahçe uzanıyordu.

Çok yoksul ve yıkım halinde bir aileden geliyordum. Borgman'ların villâsındaki zenginlik sersemletti beni. Yeşillikler arasında gizlenmiş yolların kenarlarında hasır sandalyeler beyaz beyaz parlıyordu. Yemek masası çiçekten görünmüyordu, pencerelerin yemyeşil çerçeveleri vardı dışta. Evin önünde tahtadan yapılma alçak bir sütun dimdik duruyordu.

Akşama doğru banka müdürü de geldi. Yemekten sonra tam burnun ucuna, denizin hareketli düzlüğüne bakan bir yere bir hasır sandalye koydu, beyaz pantalonu ile bacak bacak üstüne attı, bir puro yaktı ve *Manchester Guardian*'ını okumağa başladı. Odesa'lı misafir hanımlar terasta pokere oturdular. Masanın bir köşesinde, fildişi saplı ince uzun bir semaver ıslık çalarak kaynıyordu.

Kumar düşkünleri ile pisboğazlar, gizli çapkınlıklarıyla döküik saçık züppe kadınlar, kokulu keten çamaşırlar, koca koca kalçalar, yelpazelerini şakırtıyla kapatıp kumar masasında altın paralar süren kadınlar... Yaban üzümü çitinin arasından güneş vuruyordu üzerlerine, ateşten koskocaman bir yuvarlak. Bronz parıltılar, kadınların kara saçlarını daha da kara yapıyordu. Günbatımı, elmasların gözün görebileceği her yere cömertce açılmış göğüslerin derinliklerine, boyalı kulaklara, mavimsi, tombul, dişi, hayvansı parmaklara takılmış elmasların üzerinde kıvılcımlar saçıyordu.

Akşam karanlığı. Bir yarasa geçti öteden, hışırtıyla. Eskisinden daha siyah deniz, kırmızı kayaların üzerine yıkılıyordu. Benim on iki yaşındaki yüreğim, başka insanların refahının sevinci ve hafifliğiyle kabarıyordu. Uzak ve tenha bir patikada arkadaşımla kolkola bir aşağı bir

yukarı geziniyorduk. Borgman, ilerde bir uçak mühendisi olacağını anlatıyordu. Babasının, Rus Dış Ticaret Bankasının temsilcisi olarak Londra'ya gönderileceği dolaşıyordu ortalıkta. Mark, İngiltere'de öğrenim görebilecekti böylece.

Bizim evde, Bobka halanın evinde, böyle şeylerin sözü geçmezdi hiç. Bu ölçüsüz ihtişama karşılık, verecek hiçbir şeyim yoktu benim. Bunun için, Mark'a, bizim orada herşey farklı olmasına rağmen, büyük babam Leivi-Itzhok ile eniştemin dünyada görmedik yer bırakmadıklarını, başlarından binbir serüven geçtiğini söyledim. Birbiri arkasından anlattım bu serüvenleri. Her türlü ihtiyatı bir kenara bırakmıştım; Simon-Wolf eniştemi Türk-Rus savaşına soktum, İskenderiye'ye, Mısır'a gönderdim.

Gece, kavakların üzerinde yükseliyor, yıldızlar, boynu bükük yapraklar üzerinde asılı duruyordu. Elimi kolumu sallıyarak konuştum, konuştum. Geleceğin uçak mühendisinin parmakları titriyordu avucumda. İçine düştüğü coşkudan uyanmaya çalışarak, gelecek pazar beni görmeğe geleceğine söz verdi; bu sözü koparır koparmaz buharlı küçük tramvaya atladım ve eve, Bobka halanın evine döndüm.

Ziyaretimden sonraki bütün hafta kendimi bir banka müdürü olarak düşündüm hep. Singapur'la, Port-Sait'le milyonlara varan işler yaptım. Bir yat satınaldım, tekbaşıma yolculuklar yaptım. Cumartesi günü hayallerimden uyanma zamanı gelmişti artık. Ertesi gün genç Borgman geliyordu; bense, gerçek durumumuzdan hiç söz etmemiştim ona. Gerçek, uydurmuş olduğum şeylerden farklı ve çok daha şaşırtıcı idi, fakat oniki yaşında, gerçekle aramda nasıl bir bağlantı olduğuna dair hiçbir fikrim yoktu. Poliçeler üzerinde Kont Branicki'nin imzasını taklit ettiği için küçük kasabasından kovulmuş bir haham olan büyük babam Leivi-Itzhok, komşularla oranın bütün haşarı ço-

cuklarınca deli diye bilinirdi. Enistem Simon'a gelince, onun o ağzı kalabalık acayipliğine, o delice heyecanına, bağırmasına, zorbalığına hiç mi hiç güvenemezdim. Bobka hala, aklı başında tek kişiydi. Ama o da benim, bir banka müdürünün oğlu ile arkadaşlık etmemden gurur duyuyordu. Bunun, parlak bir geleceğin başlangıcı olduğunu hissediyordu; konuğumuz için reçelli elma böreği ile haşhaş tohumu böreği pişirdi. Bütün ev halkının yüreği o kadar inatçı direnmelere alışkın o yürek, bu böreklerle birlikte pişti. Ezilmiş silindir şapkası, şiş ayaklarındaki eski çizmeleriyle büyükbabayı, konuğumuz evden ayrılıncaya kadar görünmemesini rica ederek komşularımız Apelkhot'lara gönderdik. Simon Enişte için de bir başka çare düşündük komisyoncu arkadaşı ile Ayı meyhanesine çay içmeğe gitti. Hafif içkilerin satıldığı bu yerde çaylarına votka karıştırırlardı, yani Eniştemin eve dönmek için acele etmiyeceğine inanılabilirdi artık. Bu ara şunu da söyliyeyim, benim içinden çıktığım aile öteki yahudi ailelerine benzemezdi. Aramızdan ayyaşlar çıkmıştır, bazılarımız general kızlarını ayartmaya kalkmışızdır da hedefe ulaşmadan terketmişizdir onları. Daha önce de söylediğim gibi büyükbabam, zamanında ufak bir sahtecilik yapmış, terkedilmiş kadınlar için şantaj mektupları düzenlemiştir.

Simon Eniştemin bütün gün evden uzak kalmasını daha da sağlama bağlamak için, biriktirmiş olduğum üç rubleyi de verdim kendisine. Üç rubleyi harcaması bir hayli sürerdi. Böylece eniştem eve geç döner, banka müdürünün oğlu da hiçbir zaman öğrenemezdi, eniştemin gücüne ve yüce ruhluluğuna dair masalın baştan sona yalan olduğunu. Ama doğrusu, gönlüne göre düşünürse insan, tamamiyle yalan da değildi; fakat insan, pis, boşboğaz birini görür görmez bu yüce gerçeği kabul edemezdi.

Pazar sabahı Bobka hala kahverengi elbisesini giydi,

süslendi bir güzel. O güzel iri göğsü meydana çıktı. Siyah, basma çiçekli bir başörtü örttü başına sinagoga giderken giyilen başörtülerden. Börekleri, reçeli ve jambonu masaya koydu. Sonra beklemeğe koyuldu. Zemin kattaydı evimiz; Borgman, yamru yumru döşemeli koridoru geçerken kaşlarım yukarı kaldırıyordu hep. En büçük vidasına kadar büyükbabamın yaptığı çalar saati gösterdim ona. Saata bir lâmba uydurulup bağlanmıştı; yarımlarda ya da saat başlarında lâmba yanıyordu. Çizme boyası varilini de gösterdim. Bu boyanın tertibi Leivi-Itzhok tarafından bulunmuştu, kimselere vermezdi sırrını. Sonra büyükbabamın el yazmalarından birkaç sayfa okuduk. Bunlar, harita büyüklüğünde dört köşe sarı kâğıtlara İbranice yazılmış şeylerdi. «Başsız Adam» diye bir de başlık konmuştu üzerine; yetmiş yıl içinde, önce Skvira'da, Belaya Çerkof'ta daha sonra Odesa'da tanıdığı komşuları anlatıyordu bunlarda. Mezar kazıcılar, korobaşları, Yahudi ayyaşlar, yortu yemekleri tarifleri, ayin yöneten şarlatanlar Leivi-Itzhok'un kahramanları bunlardı işte. Hepsi de, koca burunlu, kel kafalı, sivilceli, kambur delilerdi.

Biz bunları okurken, kahrevengi elbisesi içinde Bobka hala göründü. O koca göğsüyle salınarak bir tepsi üzerinde bir çaydanlık getirdi. Tanıştırma işini yerine getirdim. Bobka hala, sertleşmiş terli parmaklarını uzatıp ayaklarını sürüyerek, «Memnun oldum, efendim» dedi. Herşey beklediğimizden de iyi gidiyordu. Apelkhot'lar, büyükbabayı iyi tutuyorlardı uzakta. Birbiri ardından ortaya çıkarıyordum büyükbabamın hazinelerini her dilden gramer kitapları, Talmud'un altmış altı cildi... Mark hayran kalmıştı boya variline, marifetli çalar saata ve dağlar kadar Talmud ciltlerine şehirde hiçbir evde görülemiyecek şeylerdi bunlar.

Biraz börekle iki bardak çay aldık; Bobka hala, başını eğerek geri geri kayboldu kapıda. Sevinçten uçuyordum,

kendime bir çekidüzen verip şiir okumağa başladım. Heyecanla okumağa başladığım o mısraları ömrümce o zamanki kadar sevmemiştim. Antuvan, Sezar'ın cesedi üzerine eğilerek Roma'lı kalabalığa seslenir:

Dostlar, Romalılar, yurtdaşlar, kulak verin,
Sezar'ı gömmeğe geldim ben, övmeğe değil.

Sonra Antuvan o ünlü söylevine başlar. Heyecandan nefesim tıkanıyordu, elimle bastırdım kalbimin üzerine.

Dostumdu, vefalı ve dürüsttü bana karşı.
Ama Brütüs, hırslıydı, diyor;
Brütüs şerefli bir insandır.
Birçok köle getirdi yurdu Roma'ya,
Fidyeleriyle doldu taştı hazine.
Bunun için mi hırslı göründü Sezar?
Yoksullarla birlikte gözyaşı dökerdi.
Oysa serttir hırsın mayası.
Ama Brütüs, hırslıydı, diyor.
Ve Brütüs şerefli bir insandır.
Lupercal'de hepiniz gördünüz
Üç kez kırallık tacını sundum ona,
Reddetti, almadı. Hırs bu mudur?
Ama Brütüs, hırslıydı, diyor ona;
Ve Brütüs, şüphesiz şerefli bir insandır.

Gözlerimin önünde, evrenin sisi içinde, Brütüs'ün yüzü asılı duruyordu. Kireçten beyaz. Roma halkı homurdanarak üzerime yürüyordu. Elimi kaldırdım, Borgman'ın gözleri de elimle birlikte kalktı havaya uslu uslu. Sıkılı yumruğum titriyordu, elimi kaldırdım kaldırmamla birlikte Simon eniştenin, simsar Leikakh'la birlikte avluyu geçtiğini gördüm pencereden. Geyik boynuzundan yapılma bir elbise askısıyla, ayakları aslan pençesi şeklinde kırmızı bir sandığın altında sendeliyerek geliyorlardı. Bobka

«İliğimi sömürdün benim» diye bağırıyordu eniştem, gök gürültüsünü andıran bir sesle, «iliğimi sömürdün benim o koca gövdeni şişirmek için. Çalışmaktan imanım gevredi benim. Çalışacak gücüm kalmadı artık, ne ellerimde, ne bacaklarımda hayır kaldı. Değirmen taşı gibi asılmışsın boynuma, bir değirmen taşı gibi, evet...»

Bana, Bobka halaya İbranice küfürler ediyor, «gözleriniz önünüze aksın, çocuklarınız mezar bulamasın da çukurlarda çürüsün, birbirinizin ölümünde bulunamıyasınız, saçınızdan sürükleyip ölünüzü bir çukura atsınlar» gibi beddualar ediyordu.

Küçük Borgman sandalyesinden kalktı. Sapsarıydı, korka korka bakıyordu etrafına. İbranice küfürleri anlamıyordu ama Rusça küfürlere aşinaydı, Simon enişte onları da eksik etmiyordu. Banka müdürünün oğlu, siperlikli küçük kepini elinde buruşturup duruyordu. Dünyadaki bütün kötü gürültüleri bastırmağa çalışırken, çift görüyordum onu. Benim umutsuz ölüm çığlığım ile, çoktan ölmüş olan Sezar'ı ölümü birleşiyordu Ölüydüm ve bağırıyordum. Ta içimden gelen cırtlak bir ses yükseliyordu ortalıkta.

Yaş varsa gözlerinizde hazırlanın dökmeğe,
Hepiniz tanır bu pelerini. Hatırlarım
İlk giyişini onu Sezar'ın.
Bir yaz akşamıydı çadırında
Nervius'u yendiği gün.
İşte şuradan girmiş Kasyüs'ün hançeri,
Bak nasıl yırtmış şurayı kıskanç Koska
O kadar sevdiği Brütüs şuraya vurmuş;
Ve çekerken geriye o lânetli çeliğini
Görün nasıl akmış kanı Sezar'ın...

Hiçbir şey bastıramazdı Simon eniştemin sesini. Bobka hala yere çökmüş hüngür hüngür ağlıyor, arada bir bur-

hala da gördü onları pencereden. Konuğumuzu filân unutarak hızla odaya daldı, titreyen kollarıyla sarılarak, bana:

«Bak şekerim, yine mobilya satın almış, görüyorsun!» dedi.

Borgman, okul elbiseleri içinde iki dirhem bir çekirdek, kalkmağa davrandı, belli belirsiz eğildi Bobka halanın önünde. Sokak kapısı tekmeyle açıldı. Koridordan, çizme sesleri ile sandığın yerleştirilişinden çıkan gürültü geliyordu. Simon enişteyle kızıl saçlı Leikakh'ın sesleri gümbür gümbür ötüyordu. İçki içiyorlardı.

«Bobka» diye bağırdı Simon enişte, «bil bakalım kaç para ödedim bu boynuzlara?»

Boru gibi ötüyordu sesi ama pek kendine güvenli de değildi. Sarhoş olmasına rağmen, herzaman bizleri kandırıp istemediğimiz bir sürü acayip mobilyayla evimizi dolduran kızıl saçlı Leikakh'tan nasıl nefret ettiğini biliyordu.

Bobka hala birşey söylemedi. Leikakh, Simon enişteye birşeyler fısıldadı. Onun o yılan gibi ıslığını boğmak, korkumu bastırmak için Antuvan'ın sesiyle bağırdım:

Daha dün, Sezar'ın bir sözü
Dünyayı durdururdu. Ama şimdi uzanmış yatıyor,
Ve yazık, kimse eğilmiyor önünde.
Ey baylar! İsteseydim eğer yüreklerinizi,
Ve kafalarınızı isyanla, hiddetle kışkırtmayı,
Haksızlık etmiş olurdum Brütüs'e ve de Kasyüs'e
Hepiniz bilirsiniz, şerefli insanlardır onlar.

Tam burada, güm! diye bir şey düştü yere. Bobka halaydı bu, kocası bir vuruşta yere sermişti kadını. Boynuzlar hakkında kötü şeyler söylemiş olmalıydı. Hergün oynanan oyunun perdesi açılmıştı yine. Simon enişteninin tiz ve sert sesi, evrendeki bütün çatlakları dolduruyordu yine.

nunu çekiyordu. Olanlara aldırış etmeyen Leikakh, sandığı, bölmenin gerisine doğru iterek yerleştiriyordu. Tam o sırada benim o deli büyükbabam yardıma gelmez mi? Apelkhot'ların elinden kurtulunca bizim pencereye kadar sürünerek gelmiş, cırlak bir sesle kemanını çalmağa başlamıştı; artık yoldan gelip geçenler Simon enişte'nin kötü sözlerini duymazdı şüphesiz. Borgman pencereye baktı tam sokak düzeyindeydi pencere birden korkuyla geriye çekildi zavallı büyükbabamın morarmış, bir deri bir kemik ağzını oynatışını görmüştü. İhtiyarın başında, ezilmiş silindir sapkası vardı. Kemik düğmeli, pamuktan sırma uzun bir palto giymişti; fil ayakları, artık hali kalmamış yırtık çizmelerinden dışarı fırlamıştı. Tütünden sararmış sakalı bir paçavra gibi çenesinden sarkıyor, pencerenin içinde sallanıyordu. Mark ayağa kalktı.

«Birşey yok» diye mırıldanıyordu kaçarken. «Gerçekten, hiçbir şey yok.»

Küçük okul elbisesi ile kenarları kalkık kepi avluyu geçerken, pırıl pırıl parlıyordu.

Mark gidince sakinleştim. Akşamı bekliyordum. Büyükbabam, kare kâğıtlarına acele acele birşeyler karaladıktan sonra (Benim sayemde gününü birlikte geçirdiği Apelkhot'ları anlatıyordu) tekerlekli sonyasına uzanıp uykuya dalınca yavaşça koridora çıktım. Yer topraktı koridorda. Uzun yamalı gömleğim üzerimde, ayaklarım çıplak, karanlıkta yürüdüm. Tahta yarıklarından, yerdeki çakıltaşlarına ışık vuruyordu. Köşede, herzamanki gibi, su varili duruyordu. İçine girdim yavaşça. Yarı belime kadar geldi su, buza kestim. Kafamı daldırdım içine, nefesim kesildi, yüze çıktım. Rafın birinden kedi, uykulu uykulu bakıyordu bana. Bir defa daha daldım, bu kez biraz daha uzun. Su çağıldıyordu kulaklarımda, iniltilerimi yutuyordu. Gözlerimi açtım ve varilin dibinde yelken gibi şişmiş gömleğimle, birbiri üzerine basmış iki ayak gördüm. Yine gücüm

yetmedi, yeniden yüze çıktım. Varilin yanında, bir kadın ceketi giymiş büyük babam dineliyordu. Ağzındaki tek diş, yeşil yeşil parlıyordu.

Kelimeleri, hakaret dolu bir açıklıkla söyleyerek:

«Torun» dedi, «torun, şimdi gidip bir kaşık müshil alacağım ki mezarına birşeyler yapabileyim.»

Bir feryat kopardım ve suya attım kendimi. Büyükbabamın güçsüz eli tekrar dışarı çekti beni. İşte o zaman, ilk defa olarak o gün, gözyaşları boşandı gözümden. Ve o gözyaşları dünyası öyle büyük, öyle güzeldi ki yaşlardan başka herşey hiç oldu gözümde.

Battaniyelere sarılmış halde yatakta kendime geldim. Büyükbabam, ıslık çalarak, azametle dolaşıyordu odada. Şişko Bobka hala, ellerimi ısıtıyordu göğsünde.

«Nasıl da titriyor sevgili budalamız» diyordu Bobka hala. «Bu kadar titriyecek gücü nereden bulur bir çocuk?»

Büyükbabam, kuvvetle, sakalını çekiştirdi, bir ıslık çaldı ve gezinmesine devam etti. Duvarın öte tarafında Simon enişte gürültüyle horluyordu. Gündüz kavga edince, geceleri hiç uyanmazdı.

1930

İÇİNDEKİLER

Önsöz Mehmet Doğan	5
Babel İlya Ehrenburg	9
Polonya'ya Girerken	24
Bir Mektup	27
Dolguşov'un Ölümü	32
Argamak	37
Kıral	44
İsa'nın Günahı	52
Güvercinliğimin Hikâyesi	58
İlk Aşk	72
Evimiz	81

Yoksul bir Yahudi ailesinden gelen İsaak Babel, 1894'te Odesa'da doğdu. 21 yaşında Petersburg'a yerleşti. Yoksulluk içinde yaşadı orda. Gorki tuttu elinden, hikâyelerini kendi dergisinde yayınladı. Devrim ve İç Savaş sırasında devrimcilerle birlikte süvari ordusunda ikmâl subayı olarak çarpıştı. Sonra Odesa'da bir basımevi çalıştırdı. 1924'te **Odesa Masalları,** 1926'da **Kızıl Süvari** adlı hikâye kitaplarını yayınladı. Devrim sonrası Sovyet edebiyatının güçlü ve ilginç hikâye yazarlarından biridir Babel. Hikâyelerinden başka oyunları da vardır. 1937'de kesin olarak bilinmeyen bir nedenle tutuklandı ve bir toplama kampına gönderildi. 1939 ya da 1940'da bu kampta öldü ya da öldürüldü. 1954'te, ölümünden onbeş yıl sonra itibarı geri verildi.

4 lira